

KRZYSZTOF KACZMAREK, Wydział Historii UAM w Poznaniu
<https://orcid.org/0000-0003-4161-9304>
kacz1964@amu.edu.pl

DUCHOWNI WYŚWIĘCENI W LATACH 1637-1643 PRZEZ BISKUPA STANISŁAWA STARCZEWSKIEGO, SUFRAGANA DIECEZJI PŁOCKIEJ*

STRESZCZENIE: Celem pracy jest analiza zawartości „Metryki” duchownych wyświęconych w latach 1637-1643 przez biskupa Stanisława Starczewskiego, sufragana diecezji płockiej. We wskazanym przedziale czasu hierarcha ten udzielił tonsury oraz niższych i wyższych święceń 367 osobom, wśród których było 244 przedstawicieli duchowieństwa diecezjalnego oraz 123 zakonników. W aneksie do artykułu zestawiono wykaz ordynowanych duchowych oraz stopnie odebranych przez nich święceń.

SŁOWA KLUCZOWE: diecezja płocka, XVII wiek, święcenia.

CLERGY ORDAINED BETWEEN 1637 AND 1643 BY BISHOP STANISŁAW STARCZEWSKI, SUFRAGAN BISHOP OF THE DIOCESE OF PŁOCK

ABSTRACT: The aim of this study is to analyse the contents of the ‘Metryka’ (Register) of clergy ordained between 1637 and 1643 by Bishop Stanisław Starczewski, suffragan bishop of the Diocese of Płock. During this period, the bishop conferred the tonsure and the minor and major orders on 367 individuals, including 244 members of the diocesan clergy and 123 members of religious orders. The appendix to this article contains a list of the ordained clergy and the orders they received.

KEYWORDS: the Diocese of Płock, 17th century, ordinations.

Translated by Joanna Szczepańska-Włoch

* W tym miejscu dziękuję Panu mgr Kamilowi Stepanowi za przekazanie mi informacji o „Metryce” biskupa Stanisława Starczewskiego.

W XVII w. diecezja płocka należała do mniejszych biskupstw polskiego Kościoła. Jej terytorium liczyło ok. 25 tys. km² i – zasadniczo rzecz biorąc – ukształtowało się już w dobie średniowiecza¹. Zamieszkiwało ją kilkaset (400-600) tysięcy ludzi jednolitych pod względem wyznaniowym – zarówno hasła głoszone w XV w. przez husytów, jak i reforma luterńska w stuleciu XVI były skutecznie zwalczane przez miejscowych biskupów oraz książąt mazowieckich i nie zdobyły szerszego grona zwolenników². Codzienne życie religijne mieszkańców diecezji toczyło się w parafiach – ich dokładna liczba jest trudna do ustalenia, szacuje się, że w interesującym mnie okresie było ich nieco ponad 300. Na zachodnich rubieżach biskupstwa okręgi parafialne były stosunkowo małe, zaś na jego wschodnich krańcach – z uwagi na słabsze zasiedlenie – ich powierzchnia dochodziła niekiedy do 200 km². Przeciętna parafia diecezji płockiej liczyła w tej dobie kilkanaście miejscowości, ale z uwagi na różnice w rozwoju struktur osadniczych na Mazowszu, zdarzały się wśród nich parafie bardzo duże (składające się z kilkudziesięciu miejscowości) oraz symbolicznie wręcz małe, złożone wyłącznie z ośrodka, w którym działał kościół parafialny³.

Posługi duszpasterskie zapewniał mieszkańcom diecezji kler złożony z hierarchii, kanoników katedralnych i kolegiackich, mansjonarzy, plebanów i wikariuszy kościołów parafialnych, altarystów oraz gracjiastów. Szacunkowe dane z XVI w. mówią o około 1000-1100 czynnych tam duchownych diecezjalnych, w połowie następnego stulecia

¹ W. Müller, *Organizacja terytorialna diecezji płockiej w XVI-XVIII w.*, „Roczniki Humanistyczne” (dalej: RHum) 15 (1967), z. 2, s. 144-151; tenże, *Diecezja płocka od drugiej połowy XVI wieku do rozbiorów*, „Studia Płockie” (dalej: SP) 3 (1975), s. 154-155; B. Kumor, *Granice diecezji płockiej*, SP 3 (1975), s. 45-49; T. Żebrowski, *Zarys dziejów diecezji płockiej*, Płock 1976, s. 13-15.

² W. Müller, *Diecezja płocka*, s. 156; W. Budka, *Przejawy reformacji w miastach Mazowsza (1526-1548)*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 28 (1983), s. 185-194; W. Urban, *Reformacja na Mazowszu*, „Notatki Płockie” (dalej: NPi) 30 (1985), nr 2, 24-27; W. Graczyk, *Husytyzm w diecezji płockiej w latach 1439-1463*, SP 24 (1996), s. 167-177; tenże, *Stosunki wyznaniowe na Mazowszu nowożytnym. Duchowieństwo mazowieckie w działalności Kościoła polskiego*, [w:] *Dzieje Mazowsza lata 1527-1794*, t. 2, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 312-318; stan badań nad tym zagadnieniem podsumowała ostatnio K. Paduch, *Stan badań nad reformacją na Mazowszu-zarys problematyki i postulatów badawczych*, „Saeculum Christianum” (dalej: SC) 27 (2020), nr 1, s. 249-263.

³ W. Müller, *Organizacja terytorialna*, s. 151-160; tenże, *Diecezja płocka*, s. 156-157.

ich liczba wzrosła do ok. 1500⁴. Wartości te są w historiografii uznawane za wysokie – w najlepiej pod tym kątem przebadanym archidiecezji pułtuskim zdecydowana większość kościołów parafialnych była obsadzona przez plebanów, którym w obsłudze wiernych pomagali liczni (zwłaszcza w parafiach miejskich) wikariusze i inni duchowni⁵. Znacząca obsada kluczowych dla życia religijnego diecezji świętyń parafialnych miała zapewne rekompensować relatywnie dużą rozległość należących do nich okręgów i usprawniać prowadzoną w nich pracę duszpasterską⁶. Oprócz kleru biskupiego w diecezji płockiej działali także zakonnicy, którzy jednak byli nieliczni, bowiem sieć klasztorów była tam słabo rozwinięta⁷.

Duża liczba duchownych diecezjalnych działających na terenie diecezji płockiej bez wątpienia była pochodną sprawnego systemu ich rekrutacji oraz regularnego święcenia przez biskupów ordynariuszy i sufraganów. Dla średniowiecza zjawiska te są trudne do naświetlenia, bowiem z tych czasów nie zachowały się rejestry ordynowanych kandydatów, zaś na podstawie ich nielicznych świadectw święceń trudno uchwycić ich skalę⁸. Znacznie więcej danych, na podstawie których można ukazać liczebność, pochodzenie terytorialne i społeczne oraz wykształcenie płockiego kleru, przynosi dopiero księga duchownych (akolitów, subdiakonów, diakonów oraz kapłanów) wyświęconych w latach 1514-1530 przez tamtejszego sufragana, biskupa

⁴ T. Żebrowski, *Zarys dziejów*, s. 28; W. Müller, *Diecezja płocka*, s. 158.

⁵ E. Wiśniewski, *Diecezja płocka*, s. 130-147.

⁶ W. Müller, *Organizacja terytorialna*, s. 157.

⁷ E. Wiśniewski, *Diecezja płocka u progu czasów nowożytnych*, SP 3 (1975), s. 147; o fundacjach klasztornych na terenie diecezji płockiej zob. A.J. Nowowiejski, *Płock. Monografia historyczna*, Płock 1917, s. 503-527; T. Żebrowski, *Zarys dziejów*, s. 80-85; K. Pacuski, *Formowanie się sieci klasztorów i placówek zakonnych na Mazowszu do końca XV wieku*, [w:] *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999, s. 71-75; J.M. Marszałska, W. Graczyk, *Zakony na Mazowszu od XVI do końca XVIII wieku*, [w:] *Dzieje Mazowsza*, s. 359-396; B. Szady, *Sieć placówek zakonnych północnego Mazowsza w okresie nowożytnym*, [w:] *Zakony rzymskokatolickie na Mazowszu (z uwzględnieniem Kurpiowszczyzny)*, red. B. Kalinowska, Ostrołęka 2008, s. 22-35.

⁸ Zob. K. Kaczmarek, *Trzy średniowieczne świadectwa święceń duchownych z diecezji płockiej*, SC 26 (2019), nr 1, s. 49-59; tenże, *Jeszcze jedno świadectwo święceń duchownych z diecezji płockiej*, SC 29 (2002), nr 1, s. 123-134.

Piotra Lubarta z Krakowa⁹. Jako pierwszy docenił jej znaczenie Wojciech Kętrzyński, który pod koniec 1912 r., wkrótce po włączeniu tego manuskryptu do zbiorów Biblioteki Ossolińskich we Lwowie, podjął prace nad wydaniem go drukiem, jednak śmierć historyka w styczniu 1918 r. sprawiła, że nie zdołał on zrealizować tego zamiaru¹⁰. Fakt, iż blisko 100 następnych lat księga kandydatów wyświęconych przez Piotra Lubarta pozostawała w rękopisie sprawił, że kolejne pokolenia historyków rzadko sięgały do jej zawartości – kilka krótkich prac poświęcił jej Eugeniusz Wiśniowski¹¹. Piszący te słowa wykorzystał ją do oświecenia środowiska kleru zakonnego z diecezji płockiej wyświęconego na niższe i wyższe *ordines*¹², a Michał Skoczyński ukazał na jej podstawie zaangażowanie opatów konwentu kanoników regularnych w Czerwińsku w promowanie nowych zastępów duchowieństwa¹³. Dopiero w ostatnich latach bogactwo informacyjne tego źródła ukazały prace przeprowadzone przy okazji jego edycji¹⁴. Okazało się, że w czasie swej posługi biskupiej Piotr Lubart wyświęcił 1834 duchownych wywodzących się w ogromnej większości z terenu diecezji płockiej, zwłaszcza jej najbardziej rozwiniętej

⁹ *Matrica ordinacionis presbiterorum et clericorum per reverendum olim patrem dominum Petrum, Dei gratia episcopum Lacedemonensem, achidiaconum, suffraganeum et canonicum Plocensem ab anno Domini 1515 usque ad M.D.XXX*, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, rkp. 4874 I.

¹⁰ K. Kaczmarek, M. Muraszko, M. Skoczyński, *Metryka duchownych wyświęconych w diecezji płockiej w latach 1514-1530*, Poznań 2024, s. 14-16.

¹¹ E. Wiśniowski, *Duchowni święceni w roku 1515 w świetle płockiej księgi święceń*, RHum 34 (1986), z. 2, s. 507-512; tenże, *Liczebność święceń kapłańskich w diecezji płockiej w latach 1514-1530*, [w:] *Religia, edukacja, kultura. Księga Pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Litakowi*, red. M. Surdacki, Lublin 2002, s. 35-46; tenże, *Terminarz i miejsce święceń osób duchownych w diecezji płockiej w latach 1515-1530*, [w:] *Kościół, społeczeństwo, kultura. Prace ofiarowane Profesorowi Wiesławowi Müllerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej*, red. J. Drob, H. Łaskiewicz, A. Stasiak, B. Szady i C. Taracha, Lublin 2004, s. 37-45.

¹² K. Kaczmarek, *Święcenia zakonników w diecezji płockiej w I połowie XVI wieku*, „Roczniki Historyczne” (dalej: RH) 77 (2011), s. 103-148.

¹³ M. Skoczyński, *Opat i konwent klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku w księdze święceń kapłańskich sufragana płockiego Piotra Lubarta*, [w:] *Totius mundi philohistor. Studia Georgio Strzelczyk octuagenario oblata*, red. M. Delimata-Proch, A. Krawiec, J. Kujawiński, Poznań 2021, s. 661-676.

¹⁴ K. Kaczmarek, M. Muraszko, M. Skoczyński, *Metryka duchownych*, s. 79-276.

(północno-zachodniej) części, a badania prozopograficzne nad tymi ordynandami pozwoliły uchwycić losy mniej więcej 1/3 z nich¹⁵.

O wiele większy zasób materiałów pozwalających śledzić pochodzenie i kariery duchowieństwa z ziem polskich mają historycy Kościoła doby nowożytnej. Dysponują oni przekazami nieocenionej wręcz wartości – księgami egzaminów do święceń i samych święceń, jakie w dobie potrydenckiej odprawili biskupi ordynariusze oraz ich sufragani¹⁶. Choć takie księgi zachowały się w bardzo dużej liczbie, są one słabo znane. Z wyjątkiem diecezji krakowskiej i wrocławskiej¹⁷, a także (w znacznie skromniejszym stopniu) gnieźnieńskiej oraz chełmskiej¹⁸, nie opublikowano dotąd ich zawartości. W tych zaś przypadkach, gdy została ona udostępniona drukiem, nie mamy do czynienia z klasycznymi edycjami źródłowymi tych materiałów, tylko katalogami wpisanych do nich duchownych. Do wprowadzania tych ksiąg do publicznego obiegu za pomocą transkrypcji ich treści zniechęca ich znaczna liczba, niekiedy także ogromna wprost (setki, a nawet tysiące kart) objętość.

Na tle biskupstw: krakowskiego, poznańskiego, wrocławskiego i wrocławskiego, dla których księgi takie zachowały się w dużej liczbie, ich zasób dla diecezji płockiej prezentuje się dramatycznie wręcz ubogo i ogranicza się do „Metryki” duchownych ordynowanych w latach 1637-

¹⁵ Tamże, s. 18-76 i 277-391.

¹⁶ J. K r a c i k, *Księgi święceń i konsekracji jako źródło historyczne*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 119 (1981), nr 7-9, s. 216-222.

¹⁷ *Księgi egzaminów do święceń w diecezji krakowskiej z lat 1573-1614*, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 1991; J. S z c z e p a n i a k, *Katalog duchowieństwa diecezjalnego zestawiony na podstawie krakowskich ksiąg święceń (1646-1789)*, t. 1-4, Kraków 2008; *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie wrocławskiej księgi egzaminów do święceń 1601-1642*, oprac. H. Gerlic, S. Jujeczka, Wrocław 2015; *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie ksiąg święceń biskupów wrocławskich 1650-1810/12*, oprac. S. Jujeczka, ks. H. Gerlic, W. Könighaus, Wrocław 2014; *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie ksiąg święceń biskupów wrocławskich 1811-1916*, oprac. S. Jujeczka, ks. H. Gerlic, Wrocław 2019; *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego pochodzącego z diecezji wrocławskiej lecz święconego poza diecezją XVI-XIX w. (na podstawie ksiąg święceń gnieźnieńskich, poznańskich, krakowskich, praskich, ołomuńskich, hradeckich, wiedeńskich, budziszyńskich i rzymskich)*, oprac. H. Gerlic, S. Jujeczka, Wrocław 2024.

¹⁸ *Księga egzaminów do święceń w diecezji gnieźnieńskiej z lat 1563-1603*, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 2009; J. M a r c z e w s k i, *Duchowni wyświęceni przez biskupa chełmskiego Jerzego Zamoyskiego w latach 1601-1620*, ABMK 95 (2011), s. 73-107.

1643 przez tamtejszego sufragana, Stanisława Starczewskiego¹⁹. Warto przyrzeć się jej zawartości, bowiem badania nad niższym duchowieństwem diecezji płockiej koncentrowały się dotąd głównie na wieku XVI oraz stuleciach XVIII-XX. Dla doby przedtrydenckiej kluczowe znaczenie ma analiza przywołanej wyżej „Metryki” Piotra Lubarta²⁰, zaś dla późniejszych czasów – wielotomowe wydawnictwo zawierające biogramy duchownych, zestawione przez ks. Michała Grzybowskiego²¹. Sięgając do tego ostatniego kompendium należy jednak pamiętać o tym, że (wbrew tytułowi, który sugeruje szersze spojrzenie) obejmuje ono wyłącznie prezbiterów i pomija duchownych niższych stopni oraz kler zakonny. Spojrzenie na kandydatów wyświęconych przez biskupa Starczewskiego pozwoli więc wypełnić lukę w dotychczasowych studiach nad duchownymi diecezji płockiej w dobie nowożytnej i uzupełni jej obraz w okresie wprowadzania tam reform Soboru Trydenckiego. Z dotychczasowych badań wiadomo, że były one zaszczepiane z dużym trudem, a przełom w ich wdrażaniu nastąpił dopiero w dobie pontyfikatu biskupa Wojciecha Baranowskiego na przełomie XVI i XVII stulecia – to właśnie jego dziełem było założenie pierwszego seminarium duchownego w Pułtusk, usprawnienie działalności instytucji diecezjalnych oraz podjęcie starań o podniesienie intelektualnego, moralnego i dyscyplinarnego poziomu podległego mu duchowieństwa²². Kandydatom do święceń hierarcha ten postawił wysokie wymagania – według statutów synodalnych diecezji płockiej z 1593 r. powinni oni legitymować się prawym pochodzeniem, właściwymi obyczajami, gorliwością w życiu religijnym i częstym przystępowaniem do sakramentów; mile widziane było także wykształcenie poświadczone przez nauczyciela szkoły, do której uczęszczał przyszły duchowny²³. Zobaczmy, jak na tle tych wymogów

¹⁹ Archiwum Archidiecezjalne Płockie, Akta kapituły katedralnej płockiej, t. 14b, s. 1-24: *Metrica ordinatorum a reverendissimo domino Stanislao Starczewski, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Lacedaemoniensi, suffraganeo, abbate et canonico Plocensi, ad minores et maiores ordines in diversis locis et temporibus ad laudem et gloriam omnipotentis Dei et gloriosissimae Deiparae Virginis* (dalej: *Metryka*).

²⁰ K. K a c z m a r e k, M. M u r a s z k o, M. S k o c z y ń s k i, *Metryka duchownych*.

²¹ M.M. G r z y b o w s k i, *Duchowieństwo diecezji płockiej*, t. 1-9, Płock 2007-2022.

²² W. M ü l l e r, *Diecezja płocka*, s. 169-174; W. G r a c z y k, *Stosunki wyznaniowe*, s. 331-332.

²³ Zob. W. G ó r a l s k i, *Przygotowanie kandydatów do kapłaństwa w diecezji płockiej w świetle potrydenckich synodów diecezjalnych*, SP 22 (1994), s. 72-73.

prezentuje się grono kandydatów wyświęconych przez Stanisława Starczewskiego.

Przyszły biskup pomocniczy diecezji płockiej, urodził się około 1580 r. w Starcach, w ówczesnym województwie sieradzkim²⁴. Wychowany w wielodzietnej rodzinie zdobył gruntowne wykształcenie, zwieńczone doktoratem teologii. Jeszcze w czasie studiów wstąpił do stanu duchownego, choć w przeciwieństwie do swych trzech braci oraz siostry, którzy wybrali życie zakonne u jezuitów i norbertanek, zasilił on szeregi kleru diecezjalnego – w 1612 r. biskup krakowski Piotr Tylicki wyświęcił go na subdiakona, w tym samym roku postąpił on na kanonie w Pułtusku oraz Płocku, zaś dwa lata później tamtejszy ordynariusz Marcin Szyszkowski zaproponował mu objęcie funkcji sufragana. Sakrę biskupią Starczewski otrzymał w kolegiacie pułtuskiej w dniu 24 kwietnia 1615 r., w tym samym miesiącu został też opatem komendatoryjnym klasztoru benedyktynów w Płocku. Swoje obowiązki w diecezji sprawował aż do śmierci we wrześniu roku 1643 – jego posługa biskupia trwała więc długo (blisko 30 lat) i objęła pontyfikaty aż 5 rządców diecezji płockiej: Marcina Szyszkowskiego, Henryka Firleja, Hieronima Cieleckiego, Stanisława Łubieńskiego i Karola Ferdynanda Wazy²⁵.

„Metryka” wyświęconych przez niego duchownych została wszyta do tomu zawierającego sprawozdania z posiedzeń płockiej kapituły katedralnej z lat 1694-1705, przed tymi protokołami²⁶. Została ona spisana kilkoma rękami, zapewne przez biskupich sekretarzy; jest łatwa do odczytania, choć w niektórych miejscach lekturę utrudnia niewyraźne pismo i trudne niekiedy do rozszyfrowania skróty. Na jej zawartość składają się wykazy kandydatów, którym płocki sufragan udzielił tonsury, *quattuor minores* oraz święceń subdiakonu, diakonu i prezbiteratu. W kilku przypadkach informacje o ordynowanych duchownych otrzymały postać tak zwanych „formatów” (świadcstw

²⁴ Biogramy biskupa zestawili: T. Żebrowski, *Zarys dziejów*, s. 63; tenże, *Starczewski Stanisław h. Nałęcz (ok. 1580-1643), biskup sufragan płocki, opat komendatoryjny benedyktynów w Płocku*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 42, z. 3, Warszawa-Kraków 2004, s. 293; M.M. Grzybowski, L. Zygmier, *Episkopat płocki w latach 1075-2022. Wydanie drugie uzupełnione*, Płock 2023, s. 331-332.

²⁵ T. Żebrowski, *Zarys dziejów*, s. 56-57.

²⁶ Metryka; z uwagi na fakt, że rękopis nie posiada paginacji, w dalszych rozważaniach stosuję własne oznaczenia jego stron.

święceń), czyli dłuższych zapisek, w których odnotowano wszystkie przyjęte przez nich niższe oraz wyższe *ordines*²⁷. „Metryka” odnotowuje 49 uroczystości święceń kleru. Najstarsza z nich została opatrzona datą 6 lipca 1637 r.²⁸. Ponieważ jednak Starczewski został plockim sufraganiem w roku 1615, trudno podejrzewać, by zaangażował się on w święcenia kleru dopiero po tak długim czasie swej posługi. Należy raczej przyjąć, że ordynował on duchownych także we wcześniejszych latach, tylko nie znamy efektów tej działalności. Być może wykazy kandydatów, których wyświęcił w tym czasie zostały sporządzone na luźnych składkach, które (jak wiele tego typu materiałów) po prostu zaginęły. Ostatnia odprawiona przez niego uroczystość święceń odbyła się 30 maja 1643 r.²⁹. Pod koniec życia hierarcha zaprzestał takiej działalności, zapewne z powodu postępującej choroby, która zmusiła go do radykalnego ograniczenia aktywności.

Pisarze, którzy prowadzili należącą do niego „Metrykę” rejestrowali święcenia duchownych za pomocą formularza znanego od czasów średniowiecza³⁰. Spis kandydatów, którzy w danym dniu stanęli przez biskupem poprzedzał nagłówek informujący o dacie oraz miejscu ceremonii, niekiedy także kościele, w którym ją odprawiono. Po nim następował wykaz osób, które przyjęły poszczególne *ordines*, zwykle (od reguły tej są wyjątki) uporządkowany przy pomocy kryterium stopnia święceń – w pierwszej kolejności wymieniano chętnych ubiegających się o tonsurę i cztery niższe święcenia, po nich zaś kleryków przyjmujących subdiakoniat, diakonat oraz prezbiterat. Zasób informacji, którymi opatrywano ordynandów był zestandaryzowany i obejmował: ich imiona, patronimiki lub nazwiska (przydomki), miejsca pochodzenia, przynależność diecezjalną bądź – w przypadku profesów – zakonną oraz klasztorną; przy kandydatach do wyższych święceń odnotowywano również tak zwany „tytuł”, czyli informację o źródłach ich dochodów (prywatny majątek, prowizja od promujących ich osób lub instytucji lub beneficjum kościelne). Taki sposób notowania informacji o święconych kandydatach miał – rzecz jasna – charakter mode-

²⁷ Tamże, s. 15, 19, 20.

²⁸ Tamże, s. 20.

²⁹ Tamże, s. 23-24.

³⁰ Por. A. Gąsiorowski, *Święcenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku*, RH 67 (2001), s. 82; K. Kaczmarek, *Święcenia duchowieństwa w diecezji gnieźnieńskiej*, s. 25-27.

lowy, w praktyce często od niego odchodzono i pomijano niektóre z przytoczonych wyżej informacji, zarówno w nagłówkach informujących o uroczystościach, jak i w opisach poszczególnych ordynandów.

Własną specyfikę w tym względzie ma także „Metryka” biskupa Starczewskiego. Wydaje się, że do pewnego momentu nie była ona spisywana na bieżąco, tylko wprowadzono do niej wykazy ordynowanych duchownych skopiowane z jakichś notatek sporządzanych w dniach święceń. Do postawienia takiej hipotezy skłaniają dwie przesłanki. 1/ Pierwsze strony „Metryki” zostały bez wątpienia sporządzone jedną ręką; zróżnicowane, stosowane przez kilku skrybów, pismo pojawia się w manuskrypcie dopiero od 1640 r. 2/ Wykazy z lat 1638-1639 mają bardzo chaotyczny charakter. Przede wszystkim wielokrotnie przedstawiono w nich chronologię poszczególnych uroczystości święceń: w 1638 r. skryba w pierwszej kolejności wprowadził do „Metryki” wykaz osób, które przyjęły *ordines* 18 grudnia, a następnie odnotował święcenia kapłańskie Andrzeja Zakalińskiego, które miały miejsce w dniu 5 listopada³¹, zaś w roku 1639 pisarz najpierw zarejestrował siedem uroczystości święceń odprawionych w dniach 19 marca – 28 czerwca³², a dopiero po nich zamieścił spisy duchownych ordynowanych w dniach 5 lutego, 11 marca i 13 kwietnia³³. W rejestrach kandydatów wyświęconych w 1639 r. znajdują także błędne adnotacje o sekwencji święceń kilku duchownych, będące zapewne efektem braku należytej staranności przy ich kopiowaniu do „Metryki”. Michał Drazdewius (Drozdowius) został najpierw (5 II 1639) określony mianem prezbitera, a następnie (16 IV 1639) przywołano go jako diakona³⁴; faktyczna kolejność tych święceń musiała być odwrotna. Zaba Maciej Ciermieński (Czermieński) figuruje w wykazie z 5 II 1639 r. jako subdiakon, 13 kwietnia tego roku miał otrzymać diakonat, 16 kwietnia biskup miał mu udzielić czterech niższych święceń, zaś 27 dnia tego miesiąca został prezbiterem³⁵. Taka sekwencja święceń jest niemożliwa, faktycznie zaczęły się one bez wątpienia od udzielenia Maciejowi *ordines minores* na początku lutego 1639 r, i zakończyły się w kwietniu udzieleniem mu kolejno subdiakonu (13 IV), diakonu (16 IV)

³¹ Metryka, s. 3.

³² Tamże, s. 4-6.

³³ Tamże, s. 6-7.

³⁴ Tamże, s. 5 i 7.

³⁵ Tamże, s. 5, 6 i 7.

i święceń kapłańskich (27 IV). Z kolei Mateusz Kukliński według pisarza „Metryki” w dniu 5 lutego 1639 r. miał zostać diakonem, 19 marca tego roku miał otrzymać subdiakoniat, zaś 13 kwietnia biskup miał mu udzielić święceń kapłańskich³⁶. Podobnie, jak w dwóch przywołanych wcześniej przypadkach sekwencja jego święceń została oddana nieprawidłowo, w rzeczywistości musiał on najpierw (5 II) przyjąć subdiakoniat, potem (19 III) diakonat, a w połowie kwietnia – jak chce „Metryka” – prezbiterat. W rejestrze z 5 lutego 1639 r. odnotowano też święcenia diakonatu i prezbiteratu brata Benedykta z klasztoru w Łowiczu³⁷. Ponieważ udzielenie dwóch wyższych święceń tej samej osobie w tym samym dniu było sprzeczne z prawem kanonicznym, które kazało zachować między nimi odpowiednie odstępy (tak zwane interstycje) informacje o święceniach tego zakonnika da się odczytać na dwa sposoby: tego samego dnia do dwóch różnych święceń wyższych mogło stanąć dwóch zakonników o identycznym imieniu z tego samego klasztoru, albo też spisujący te wykazy skryba popełnił błąd i odnotował brata Benedykta w dwóch pozycjach, przypisując mu tym samym stopień święceń, którego faktycznie profes ten nie otrzymał.

Pisarze „Metryki” odchodzili też często od przywołanego wyżej formularza wpisów, zarówno w nagłówkach informujących o uroczystościach święceń, jak i w samych wykazach ordynowanych kandydatów. W przypadku tych pierwszych dość rzetelnie notowali daty poszczególnych ceremonii, nie ustrzegli się jednak w tym względzie opuszczeń, uproszczeń i zwyczajnych omyłek. Oto ich przykłady: aż pięć razy podali oni wyłącznieienne i miesięczne daty święceń, pomijając ich rok³⁸; w 1639 r. jeden z nich odnotował, że uroczystość święceń odbyła się *die 11 Martii feria 2 post Dominicam Resurrectionis*³⁹, myląc ten dzień z niedzielą *Reminiscere*. W tym samym roku biskupi skryba zapisał też ogólnie, że Paweł Duczymiński, kanonik regularny z Czerwińska, przyjął *ordines minores* „przed trzecią niedzielą Adwentu”, skazując nas na domysły, co do konkretnego dnia tej uroczystości (sobota 10 XII?)⁴⁰; pod koniec 1641 r. w „Metryce” odnotowano również, że jedna z ceremonii święceń została odprawiona

³⁶ Tamże, s. 4 i 7.

³⁷ Tamże, s. 6 i 7.

³⁸ Tamże, s. 3, 9 i 11.

³⁹ Tamże, s. 7.

⁴⁰ Tamże, s. 7.

przez płockiego sufragana w kolegiacie pułtuskiej *sabbatho quattuor temporum ipso festum sancti Thomae Apostoli et haec dies erat 21 Nouembris*⁴¹, przesuwając ją w czasie o cały miesiąc – faktycznie odbyła się ona dopiero 21 grudnia tego roku. Normą było pomijanie w nagłówkach informacji o tym, że biskup odprawił święcenia poza ich kanonicznymi terminami, choć (zob. niżej) robił to regularnie. Pisarze pomijali też informacje o miejscowościach i kościołach, w których odprawiono ceremonie święceń – te pierwsze opuszczono 8 razy, znacznie częściej (aż 21 razy) opuszczono wiadomość o świątyniach, w których zebrali się kandydaci. We wpisach dotyczących poszczególnych duchownych pisarze „Metryki” regularnie pomijali ich pochodzenie terytorialne, zarówno na poziomie diecezji, jak i miejscowości, z których przybyli oni po święcenia – na 367 odnotowanych w niej ordynandów przynależność diecezjalną określono tylko dla 145 osób, jeszcze mniej – zaledwie 14 ordynandów – opatrzone informacjami, które pozwalają zidentyfikować ich rodzinne miejscowości: 2 z nich pochodziło z Pułtusza, po 1 ze Stanisławowa, Osuchowa, Wizny, Miszewa Murowanego, Dębska, Zakroczymia, Piskorni, Gralewa, Łagiewnik i Solca w diecezji płockiej, także po 1 kandydacie przybyło po święcenia z Wilczej Góry w diecezji poznańskiej (archidiakoniat warszawski) oraz Szydłowca w diecezji krakowskiej. Biorąc pod uwagę fakt, iż w gronie duchownych wyświęconych przez biskupa Starczewskiego było 244 reprezentantów kleru diecezjalnego, można przyjąć, że tylko dla około 55% z nich da się ustalić przynależność diecezjalną, zaś dla symbolicznego wręcz odsetka (niecałych 6%) można wskazać konkretną miejscowość, z której przybyli oni po święcenia. Liczne uchybienia znajdują się także w opisach święconych zakonników, których było 123. W przypadku 43 z nich pominięto afiliacje klasztorne, kilku braci ma też niejasno określoną przynależność zakonną, 1 zaś w ogóle nie ma jej podanej. W przeciwieństwie do starszych (średniowiecznych i XVI-wiecznych) rejestrów święconego kleru w „Metryce” Stanisława Starczewskiego nagminnie pomijano też informacje o „tytule” do święceń tych duchownych, którzy przyjęli subdiakoniat, diakonat lub prezbiterat, trudno więc na jej podstawie odtwarzać ich dalsze losy i śledzić rozwój kościelnych karier. W stosowanym przez pisarzy formularzu wpisów pojawiają się natomiast nieznanne starszym wykazom ordynowanych szczegółowe

⁴¹ Tamże, s. 13.

informacje o rodzicach kleryków (ich imiona oraz przynależność stanowa), podkreślano w nim także legalność ich związków małżeńskich i – tym samym – prawe pochodzenie narodzonego z nich potomstwa ubiegającego się o kolejne *ordines*. Mając już wyobrażenie o sposobie, w jaki prowadzono „Metrykę” przyjrzyjmy się jej zawartości.

Wpisano do niej informacje o 49 uroczystościach święceń kleru odprawionych przez Stanisława Starczewskiego w latach 1637-1643. Ich terminy i miejsca przedstawiają się następująco:

Tabela 1. Daty i miejsca święceń kleru przez sufragana plockiego Stanisława Starczewskiego w latach 1637-1643

L.p.	Data święceń	Miejscowość	Świątynia
1.	6 VI 1637	Płock	-
2.	5 XI 1638	-	-
3.	18 XII 1638	-	-
4.	5 II 1639	Pułtusk	-
5.	19 III 1639	Pułtusk	-
6.	20 III 1639	Pułtusk	kościół klasztorny jezuitów
7.	27 III 1639	Czekanów	- kaplica?
8.	13 IV 1639	Płock	katedra
9.	16 IV 1639	-	-
10.	25 IV 1639	Płock	kościół klasztorny benedyktynów
11.	18 VI 1639	Wyszogród	-
12.	27 VI 1639	Wyszogród	-
13.	28 VI 1639	- w diecezji włocławskiej	-
14.	10 XII 1639?	-	-
15.	1640	-	-
16.	3 III 1640	Pułtusk	kolegiata
17.	4 III 1640	Pułtusk	kolegiata
18.	11 III 1640	Wyszogród	kościół klasztorny franciszkanów
19.	24 III 1640	Płock	katedra
20.	25 III 1640	Płock	- katedra?
21.	7 IV 1640	Płock	katedra
22.	9 IV 1640	Płock	kościół klasztorny benedyktynów
23.	2 VII 1640	Przewodów	kościół parafialny
24.	21 VII 1640	Bartodzieje	kaplica
25.	25 VII 1640	-	-

		(Bartodzieje?)	kaplica?
26.	26 VII 1640	Bartodzieje	kaplica?
27.	22 XII 1640	Pułtusk	-
28.	23 II 1641	Płock	-
29.	6 III 1641	Płock	-
30.	25 V 1641	Płock	katedra
31.	30 V 1641	Płock	kościół klasztorny benedyktynów
32.	2 VII 1641	Płock	kościół klasztorny benedyktynów
33.	21 IX 1641	Płock	katedra
34.	21 XII 1641	Pułtusk	kolegiata
35.	16 II 1642	-	-
36.	24 II 1642	Pęczyna	kaplica dworu biskupiego
37.	15 III 1642	Pułtusk	kolegiata
38.	5 IV 1642	Pułtusk	kolegiata
39.	20 IV 1642	Pułtusk	kolegiata
40.	20 IX 1642	Płock	katedra
41.	1 XI 1642	-	-
42.	23 XI 1642	-	-
43.	25 XI 1642	-	-
44.	20 XII 1642	Płock	katedra
45.	28 XII 1642	Czekanów	kaplica
46.	28 II 1643	Pułtusk	kolegiata
47.	2 III 1643	Płock	katedra
48.	1 IV 1643	Płock	katedra
49.	30 V 1643	Płock	katedra

Z powyższych danych wynika, że najczęściej – 13 razy – hierarcha ordynował duchownych w 1640 r., po 11 razy zrobił to w latach 1639 i 1642, w roku 1641 święcił ich 7 razy, w 1643 uczynił to 4-krotnie, z 1638 r. mamy informacje o 2 uroczystościach, a z roku 1637 – tylko o 1. Ponad połowa z tych ceremonii (28 przypadków) została odprawiona w nadzwyczajnych terminach. Wiadomo, że prawo kościelne nakazywało organizować uroczystości święceń w soboty tzw. kwartalnych „suchych dni”, w sobotę zwaną *Sicientes* (wigilia niedzieli *Iudica*) oraz w Wielką Sobotę; poza tymi dniami można było udzielać wyłącznie *ordines minores* i to pod warunkiem, że liczba ubiegających się o nie kandydatów będzie ograniczona⁴². Choć Starczewski

⁴² O terminach święceń zob. np. A. Gąsiorowski, *Święcenia w diecezji kujawskiej*, s. 80-81; K. Kaczmarek, *Święcenia duchowieństwa w diecezji gnieźnieńskiej*, s. 38-43.

regularnie święcił kler w takich nadzwyczajnych terminach, fakt ten bardzo rzadko (tylko 4 razy) odnotowano w „Metryce”⁴³. Z terminów kanonicznych płocki sufragan – podobnie jak inni biskupi – wykorzystywał głównie te, które przypadały na I połowę danego roku (zwłaszcza okres Wielkiego Postu)⁴⁴, znacznie rzadziej natomiast ordynował on duchownych we wrześniu (sobota po Podwyższeniu Krzyża Św.) oraz grudniu (sobota po św. Łucji).

Z 49 odnotowanych w „Metryce” uroczystości święceń większość jest opatrzona informacją o ich miejscu, zaś w jednym przypadku miejsce to można wskazać z dużym prawdopodobieństwem. Stąd wiadomo, że biskup Starczewski odprawiał te ceremonie niemal wyłącznie na terenie diecezji płockiej – tylko jeden raz (w czerwcu 1639 r.) spisujący „Metrykę” skryba odnotował, że na terenie diecezji włocławskiej hierarcha ordynował do stopnia kapłana pewnego dominikanina z klasztoru w Gdańsku, nie przywołując jednak z nazwy miejscowości i kościoła, w których doszło do tego wydarzenia⁴⁵. Aż 28 razy święcenia zorganizowano w Płocku lub Pułtusk, co jest zrozumiałe, bowiem w tych ośrodkach istniały dwa najważniejsze kościoły w diecezji (stołeczna katedra oraz pułtуска kolegiata) i rezydencje tamtejszych hierarchów⁴⁶, były też one najważniejszymi centrami umysłowymi lokalnego Kościoła – znajdowały się w nich największe w diecezji zbiory książkowe⁴⁷, szkoła katedralna i kolegium jezuitów⁴⁸, a w Pułtusk także

⁴³ Metryka, s. 10, 11 i 14.

⁴⁴ Por. A. Borek, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce: praktyka i jej uwarunkowania na przykładzie włocławskich wykazów święceń*, „Studia Źródłoznawcze” 52 (2014), s. 53-54.

⁴⁵ Metryka, s. 6.

⁴⁶ Zob. M. Grzybowski, *Zamek w Pułtusk – dawna rezydencja biskupów płockich – Domem Polonii*, „Zapiski Ciechanowskie” 3 (1977), s. 114-120; M.M. Grzybowski, *Z dziejów dawnego pałacu biskupiego w Płocku*, NPi 24/4-101 (1979), s. 43-46; J. Szczepański, *Z dziejów Pułtuska – rezydencji biskupów płockich*, NPi 32/1-130 (1987), s. 11-17; D. Kisiel, *Zarys dziejów zamku pułtuskiego*, Pułtusk 2018, s. 11-38.

⁴⁷ Por. W. Graczyk, *Księgozbiór kapituły katedralnej w Płocku w XVI i XVII wieku*, SP 27 (1999), s. 193-200.

⁴⁸ Z. Kuźniewska, *Z dziejów szkół katolickich w Płocku i w Polsce do XVII wieku*, NPi 2/259 (2019), s. 3-4; W. Graczyk, *Ad majorem Dei gloriam. A contribution to education and formation by the Jesuit College in Plock in the 17th and 18th centuries*, SC 31 (2024), nr 1, s. 136-146.

seminarium duchowne⁴⁹. Choć to ostatnie w czasie pełnienia przez Starczewskiego funkcji sufragana przeżywało kryzys i musiało ograniczyć działalność⁵⁰, demograficzny potencjał miasta gwarantował regularny napływ kandydatów do stanu duchownego. Znaczący wpływ na ten stan rzeczy miała zapewne działalność miejscowych jezuitów – przykład innych miejscowości, w których istniały klasztory tego zakonu pokazuje, że zakładane pod ich patronatem Sodalitje Mariańskie miały znaczący wkład w „budzenie powołań kapłańskich”⁵¹. W innych miejscowościach święcenia odbywały się rzadziej. Po 3 razy kandydaci przybyli po nie do Wyszogrodu oraz Bartodziejów. Co prawda w przypadku tego drugiego ośrodka „Metryka” wprost informuje tylko o dwóch zorganizowanych tam uroczystościach (21 i 26 VII 1640)⁵², ale uprawniony wydaje się domysł, że biskup udzielił tam święceń także w 25 dniu tego miesiąca i roku. W Czekanowie święcenia odbyły się 2 razy, po 1 razie kandydaci spotkali się w Przewodowie i Pęczynie. Znacznie rzadziej niż o miejscach święceń „Metryka” informuje o kościołach, w których zorganizowano ceremonie. Najczęściej – 11 lub 10 razy – miały one miejsce w stołecznej katedrze, 7-krotnie w kolegiacie pułtuskiej, 4 razy w kościele klasztornym płockich benedyktynów, 3-krotnie w kaplicy w Bartodziejach, 2 razy kler zebrał się w kaplicy w Czekanowie, po 1 razie kandydaci zgromadzili się u franciszkanów w Wyszogrodzie, jezuitów w Pułtusk, kościele parafialnym w Przewodowie i kaplicy majątku biskupiego w Pęczynach.

We wskazanych terminach, miejscowościach i kościołach w latach 1637-1643 Stanisław Starczewski udzielił łącznie 592 święceń, w tym: 154 *quattuor minores*, 146 subdiakonatu, 154 diakonatu oraz

⁴⁹ R. L o l o , *Działalność szkół jezuickich w Pułtusk od XVI do XVIII wieku. Powstanie kolegium jezuickiego w Pułtusk*, „Nasza Przyszłość” 117 (2012), s. 315-336; W. G ó r a l s k i , *Szkic do dziejów seminariów duchownych diecezji płockiej (1594-1994)*, SP 22 (1994), s. 30-32; tenże, *Zarys dziejów seminarium duchownego w Pułtusk (w 400-letnią rocznicę powstania)*, NPi 39/1-161 (1994), s. 3-6; tenże, *Realizacja dekretu Cum adolescentium aetas Soboru Trydenckiego w Polsce. Szkic do badań nad dziejami najstarszych polskich seminariów duchownych*, „Studia Włocławskie” 22 (2020), s. 274.

⁵⁰ W G ó r a l s k i , *Zarys dziejów*, s. 4.

⁵¹ K. L e Ń , *Sodalitje Mariańskie i bursy w szkołach jezuickich źródłem powołań kapłańskich*, „Studia Warmińskie” 34 (1997), s. 129.

⁵² Metryka, s. 11.

138 prezbiteratu. Odebrało je 367 duchownych, w tym 244 przedstawicieli kleru biskupiego oraz 123 zakonników. Z uwagi na wskazane wyżej deficyty we wpisach do „Metryki” trudno wyrokować o pochodzeniu terytorialnym i społecznym większości ordynandów. W przypadku duchownych diecezjalnych zasadne wydaje się podejrzenie o przypisaniu największej liczby z nich do biskupstwa płockiego, choć znajduje ono potwierdzenie tylko dla 91 osób. Z innych diecezji święconych kandydatów było zdecydowanie mniej – do pochodzenia z terenu biskupstwa poznańskiego przyznało się 15 z nich, z diecezji krakowskiej przybyło po święcenia 10 kleryków, nieco mniej – 9 osób – zadeklarowało podległość biskupom gnieźnieńskim, z pozostałych diecezji (chełmska, przemyska, warmińska, wileńska i włocławska) święcenia otrzymało od 1 do 4 chętnych. Afiliacja społeczna większości z nich jest niemożliwa do ustalenia, pisarze „Metryki” wskazali ją wprost tylko dla kilkunastu osób – 10 kleryków (Jan Kołakowski, Andrzej Szczepkowski, Walenty Duczyński, Maciej Chajewski, Stanisław Norszewski, Kazimierz Bardzikowski, Andrzej Załęski, Baltazar Nałęcz, Józef Żołędowski i Stefan Łukomski) zostało przypisanych do stanu „nobilów”, 2 innych zaś (Jan Klempeściński i Jan Drazewiusz) zakwalifikowano jako mieszczan. O pozostałych nie da się powiedzieć nic pewnego bez przeprowadzenia bardzo żmudnych badań prozopograficznych. Wyłącznie na zasadzie hipotezy wolno przyjąć, że szlacheckim pochodzeniem legitymował się także Wojciech Żołędowski, który był zapewne rodzonym bratem (mieli tych samych rodziców) przywołanego wyżej Józefa.

Wśród 123 wyświęconych zakonników było: 31 bernardynów, 23 dominikanów, 20 franciszkanów konwentualnych, 13 kanoników regularnych, 10 augustianów-eremitów, 7 benedyktynów, 5 karmelitów, 4 paulinów, po 3 premonstratensów i jezuitów; dla 1 profesa pisarze „Metryki” nie podali przynależności zakonnej, zaś w przypadku 3 innych uczynili to w sposób niejasny (1 z nich był augustianinem-eremitą bądź kanonikiem regularnym, 2 pozostałych to bernardyni bądź franciszkanie konwentualni). W przypadku 119 wyświęconych braci, dla których w sposób nie budzący wątpliwości można określić przynależność zakonną, ich afiliacje konwentualne przedstawiają się następująco.

Tabela 2. Pochodzenie zakonników wyświęconych przez Stanisława Starczewskiego w latach 1637-1643

L.p.	Zakon	Liczba wyświęconych zakonników	Liczba braci o znanej przynależności konwentualnej	Pochodzenie profesów
1.	Augustianie-eremici	10	6	Ciechanów - 4 Warszawa - 2
2.	Benedyktyni	7	7	Płock - 7
3.	Bernardyni	31	18	Radom - 5 Przasnysz - 4 Warszawa (Praga) - 4 Łowicz - 2 Tykocin - 2 Skepe - 1
4.	Dominikanie	23	14	Piotrków - 4 Płock - 4 Łowicz - 2 Gdańsk - 1 Sochaczew - 1 Toruń - 1 Warszawa - 1
5.	Franciszkanie konwentualni	20	15	Dobrzyń - 6 Wyszogród - 5 Drohiczyn - 2 Warka - 2
6.	Jezuici	3	2	Pułtusk - 2
7.	Kanonicy regularni	13	10	Czerwińsk - 10
8.	Karmelici	5	3	Płońsk - 2 Wąsosz - 1
9.	Paulini	4	1	Oporów - 1
10.	Premonstratensi	3	3	Witów - 3

Spośród 26 wymienionych w tabeli klasztorów nieco ponad połowa (14) leżała poza diecezją płocką. W miejscowościach znajdujących się w jej granicach działało 12 domów zakonnych w: Ciechanowie (augustianie-eremici), Czerwińsku (kanonicy regularni), Dobrzyniu (franciszkanie konwentualni), Płocku (benedyktyni, dominikanie), Płońsku

(karmelici), Przasnyszu (bernardyni), Pułtusk (jezuici), Skępem (bernardyni), Warszawie-Pradze (bernardyni), Wąsoszu (karmelici) i Wyszogrodzie (franciszkanie konwentualni)⁵³. Możliwe, że w granicach jurysdykcji biskupa Starczewskiego mieszkali także ordynowani przez niego premonstratensi – co prawda wszyscy trzej bracia należący do tego zakonu jako swój macierzysty klasztor wskazali Witów, położony w granicach diecezji gnieźnieńskiej, ale na co dzień przebywali oni zapewne u plockich norbertanek, nad którymi sprawowali pieczę duszpasterską⁵⁴. Z grona 119 profesów, dla których można ustalić przynależność zakonną, aż 102 reprezentowało wspólnoty mendykanckie oraz kanonickie, znane z zaangażowania na niwie duszpasterskiej oraz sprawowania praw patronackich nad licznymi kościołami parafialnymi i kaplicami.

Na obecnym (wstępnym) etapie badań nad duchownymi wpisanymi do „Metryki” biskupa Starczewskiego bardzo trudno jest powiedzieć cokolwiek o ich dalszych losach, o tym, jak potoczyły się ich kościelne kariery. Powód takiego stanu rzeczy został już co prawda wskazany wyżej, ale warto go raz jeszcze przywołać w tym miejscu – pisarze rejestrów kandydatów ordynowanych przez tego hierarchę bardzo rzadko wskazywali tytuł do święceń tych osób, które ubiegały się o *ordines maiores*, czyli subdiakoniat, diakonat i prezbiterat. Fakt ten warto podkreślić, bowiem nie ulega wątpliwości, że XVII-wieczni ordynariusze diecezji plockiej wymagali od kandydatów do wyższych święceń zaświadczeń o posiadanych dochodach – jeszcze pod koniec tego stulecia duży nacisk na ich odpowiednie uposażenie kładł w swych statutach synodalnych biskup Andrzej Załuski⁵⁵. Choć jednak Starczewski udzielił łącznie 438 wyższych święceń, tylko w 46 przypadkach została odnotowana ich podstawa, to znaczy deklarowane przez ordynandów źródła ich dochodów. Większość z nich (41) doszła do skutku dzięki dochodom z beneficjów, tylko kilka zaś (5) na podstawie przedstawionych przez kandydatów prowizji od popierających ich promotorów. Mając do dyspozycji tak wątpliwą przesłankę trudno wyrokować, czy struktura takich „tytułów” przypomina tę, która jest znana

⁵³ Zob. T. Żebrowski, *Zarys dziejów*, s. 80-85.

⁵⁴ Tamże, s. 81; por. Z. Kuźniewska, *Norbertanki plockie*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Plockiego” 10 (2018), s. 38.

⁵⁵ W. Góralski, *Przygotowanie kandydatów*, s. 73-74.

z badań nad starszymi (średniowiecznymi i XVI-wiecznymi) rejestrami święceń – jak wiadomo w tych czasach dominował system prowizyjny (większość kandydatów stawiała do święceń dzięki poręczeniom osób prywatnych bądź instytucji gwarantujących im wypłacanie pensji za posługi duszpasterskie), w zdecydowanej mniejszości znajdowali się natomiast ci kandydaci, którzy posiadali już beneficja kościelne (lub obietnice ich objęcia) oraz prywatny majątek. Grupa duchownych wyświęconych przez Starczewskiego, dla których można wskazać posiadany przez nich „tytuł” do święceń jest jednak na tyle mało reprezentatywna, że nie da się na jej podstawie przesądzić, czy w XVII stuleciu w sposobie uposażania nowych zastępów kleru zaszła tak radykalna zmiana względem wcześniejszego okresu, jakby to mogło wynikać z przytoczonych wyżej obliczeń. Bez wątpienia jednak kwestia ta zasługuje na to, by zająć się nią w przyszłych badaniach.

Analiza zawartości „Metryki” Stanisława Starczewskiego ujawniła kilkuset duchownych ordynowanych przez niego w latach 1637-1643 na niższe i wyższe stopnie święceń. Wydaje się więc, że w tych czasach w diecezji płockiej system uzupełniania szeregów duchowieństwa działał sprawnie. Rodzi się jednak pytanie o sposób jego funkcjonowania, bowiem tylko jeden z kandydatów wyświęconych przez tego hierarchę był alumnem seminarium w Pułtusk⁵⁶. Taki stan rzeczy upoważnia do postawienia hipotezy, że w diecezji płockiej w I połowie XVII w. o przygotowaniu kandydatów do kapłaństwa nie decydowała jeszcze formacja seminaryjna, tylko znana z mających już kilkadziesiąt lat (1593 r.) statutów synodalnych biskupa Wojciecha Baranowskiego praktyka ich intelektualnego, religijnego i moralnego kształtowania przez proboszczów, duchownych i nauczycieli działających przy ich macierzystych kościołach parafialnych⁵⁷.

⁵⁶ W taki sposób został w „Metryce” odnotowany Kazimierz Bardzikowski (Barykowski, Barzykowski), który 21 XII 1641 r. odebrał niższe święcenia w kolegiacie w Pułtusk – zob. Metryka, s. 14: *Casimirus Barzykowski, nobilium Michaelis et Elizabethae coniugum legitimum, dioecesis Plocensis, alumnus seminarii Poltouiensis confirmatus*.

⁵⁷ W. G ó r a l s k i, *Przygotowanie kandydatów*, s. 72-73.

ANEKS

**Wykaz duchownych wyświęconych w latach 1637-1643
przez biskupa Stanisława Starczewskiego,
sufragana diecezji płockiej**

Podstawa źródłowa: Archiwum Archidiecezjalne Płockie, Akta kapituły katedralnej płockiej, t. 14b, s. 1-24 (paginacja własna): *Metrica ordinatorum a reverendissimo domino Stanislao Starczewski, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Lacedaemoniensi, suffraganeo, abbate et canonico Plocensi, ad minores et maiores ordines in diversis locis et temporibus ad laudem et gloriam omnipotentis Dei et gloriosissimae Deiparae Virginis.*

Skróty: m = quattuor minores, s = subdiakonat, d = diakonat, p = prezbiterat, t = tonsura, t i m = tonsura i quattuor minores; OCarm. = Ordo Carmelitarum, OCREg. = Ordo Canonicum Regularium, OESA = Ordo Eremitarum sancti Augustini, OESP = Ordo Eremitarum sancti Pauli, OFMconv. = Ordo Fratrum Minorum Conventualium, OFMobs. = Ordo Fratrum Minorum de observantia, OFP = Ordo Fratrum Praedicatorum, OPraem. = Ordo Praemonstratensium, OSB = Ordo Sancti Benedicti, SJ = Societas Jesu

Uwagi: w nawiasach okrągłych odnotowuję występujące w „Metryce” oboczności w pisowni imion i nazwisk (przydomków) ordynandów, ich niepewne odczyty; a także własne komentarze, niezbędne dla zrozumienia tekstu, w miejscach, w których pisarze pominęli istotne dane ordynandów; w nawiasach kwadratowych na końcu każdego rekordu podaję kursywą numer(y) stron w Metryce, na których odnotowano święcenia poszczególnych duchownych.

1. Andrzej OFP: s 20 IX 1642 [19]
2. Augustyn OFP: d 7 IV 1640 [10]
3. Bardzikowski (Barykowski, Barzykowski) Kazimierz z diec. płockiej, syn Michała i Elżbiety, alumn seminarium w Pułtusku: t i m 21 XII 1641, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [14, 15, 17, 18]
4. Bardzikowski (Barzykowski) Stanisław z diec. płockiej: s 21 IX 1641, p 21 XII 1641 [13]

5. Barsiewicz (Barszczyński) Wojciech: d 18 XII 1638, p 19 III 1639 [3, 5]
6. Bądkowski Stanisław z diec. płockiej: s 20 IX 1642, d 20 XII 1642, p 2 III 1643 [19, 22]
7. Benedykt OFP z klasztoru w Łowiczu: d 5 II 1639 [6]
8. Benedykt OFP z klasztoru w Łowiczu: p 5 II 1639 [7]
9. Bernard OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: s 15 III 1642 [15]
10. Biadostenus Bazyli OFMObs.: p 19 III 1639 [5]
11. Biezunec (?) Tomasz z diec. płockiej: p 25 V 1641 [11]
12. Białensis Adam z diec. płockiej: m 5 II 1639, s 24 III 1640, d 7 IV 1640, p 9 IV 1640 [6, 9, 10, 11]
13. Bloch Maciej: m 5 II 1639, s 13 IV 1639, d 10 XII 1639? [6, 7, 8]
14. Bodzanowiusz Szymon: s 24 III 1640 [9]
15. Bodzański Paweł z diec. płockiej: d 20 XII 1642, p 28 XII 1642 [20]
16. Boguski Paweł z diec. przemyskiej: s 7 IV 1640, d 9 IV 1640 [10, 11]
17. Bonisławiusz Walenty, syn Jana i Ewy: m 24 III 1640 [9]
18. Bonorius Łukasz z diec. płockiej: p 25 V 1641 [11]
19. Borzycki Bartłomiej SJ: t i m 21 IX 1641 [13]
20. Brzozowski Jan: p 13 IV 1639 [7]
21. Buchalski (imię?) OFP z klasztoru w Gdańsku: p 28 VI 1639 [6]
22. Burkowski Anastazy OFMconv. z klasztoru w Wyszogrodzie: s 5 II 1639, d 24 III 1640, p 20 XII 1642 [6, 9, 20]
23. Burnatowicz Franciszek z diec. płockiej: m 1 IV 1643 [22]
24. Burnatowicz Walenty z diec. płockiej: m 1 IV 1643 [22]
25. Bursiewicz Jakub: m 18 XII 1638, d 5 II 1639, p 13 IV 1639 [3, 7]
26. Busciensis Wojciech OPraem. z klasztoru w Witowie: s 5 II 1639 [6]
27. Cerwinensis Urban z diec. płockiej: p 25 V 1641 [11]
28. Chajęcki Andrzej z diec. płockiej, syn Marcina i Katarzyny: t i m 28 II 1643, p 30 V 1643 [21, 24]
29. Chajęcki Maciej z diec. płockiej, syn Adama i Jadwigi: t i m 21 XII 1641 [14]
30. Charichowicz Antoni OFMconv. z klasztoru w Wyszogrodzie: m 10 XII 1639?, s 2 VII 1641 [8, 12]
31. Charmniewski Kalikst OMFObs.: s 3 III 1640 [9]
32. Chądzeński Jan: d 2 VII 1640, p 21 VII 1640 [11]
33. Chlewiński Jan: s 28 II 1643 [21]
34. Chrucki Grzegorz (Jerzy) z diec. wileńskiej, syn Grzegorza i Zofii: m 13 IV 1639, d 2 VII 1641, p 21 IX 1641 [7, 12]

35. Chruski Jan z diec. wileńskiej: m 5 II 1639 [6]
36. Ciecierski Stanisław z diec. płockiej: m 3 III 1640, s 25 III 1640, d 7 IV 1640, p 9 IV 1640 [8, 10, 11]
37. Cielecki Walerian OFM: s 18 XII 1638 [3]
38. Ciskowski (Czyszowski) Kolumban OFMconv. z klasztoru w Warce: s 21 XII 1641, d 15 III 1642 [14, 16]
39. Ciermieński (Czermieński) Maciej: m 5 II 1639, s 13 IV 1639, d 16 IV 1639, p 27 VI 1639 [5, 6, 7]
40. Cebulski (Cybulski) Wojciech: m 5 II 1639, s 13 IV 1639, d 10 XII 1639?, p 24 III 1640 [6, 7, 10]
41. Conradi Grzegorz z diec. warmińskiej: s 7 IV 1640, d 9 IV 1640 [10, 11]
42. Cratowski Stanisław: d 30 V 1641, p 2 VII 1641 [11, 12]
43. Cremenecensis Kazimierz OFMconv. z klasztoru w Drohiczyń: d 21 XII 1641 [13]
44. Culmensis Zygmunt OFMconv.: s 2 VII 1641 [12]
45. Czarnowski Mateusz z diec. płockiej: m 10 XII 1639?, d 28 II 1643, p 2 III 1643 [8, 21, 22]
46. Czekanowius Stanisław, syn Jakuba i Agnieszki: m 24 III 1640 [9]
47. Czepielowicz Kazimierz OFMconv. z klasztoru w Drohiczyń: d 5 IV 1642 [17]
48. Czernieński Urban, syn Klemensa i Jadwigi: m 24 III 1640 [9]
49. Czerniewski Stanisław z diec. poznańskiej: s 20 IV 1642 [17]
50. Dambrowius Stanisław z diec. płockiej: p 20 IV 1642 [18]
51. Dembowski Walenty z diec. gnieźnieńskiej: p 10 XII 1639? [8]
52. Deregowski Michał OFMconv.: p 21 IX 1641 [12]
53. Dominik OFP: s 20 IX 1642 [19]
54. Drazdewius (Drozdowius) Michał: d 5 II 1639, p 16 IV 1639 [5, 7]
55. Drązewis Jan z diec. płockiej, syn Mikołaja i Barbary: t i m 15 III 1642 [15]
56. Drzewicki Rajmund OFP z klasztoru w Piotrkowie: s 5 II 1639 [6]
57. Drzewicki (Drzewiecki) Antoni OFMconv. z klasztoru w Wyszogrodzie: d 21 IX 1641, p 21 XII 1641 [12, 13]
58. Dubielowic Mateusz z diec. krakowskiej: s 5 IV 1642 [16]
59. Duczyński Paweł OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: m 10 XII 1639? [7]

60. Duczymiński Walenty z diec. płockiej, syn Antoniego i Katarzyny Górowskiej: t i m 21 XII 1641 [14]
61. Dusik Kilian: m 10 XII 1639? [8]
62. Dzierzewicz Jakub: s 19 III 1639 [4]
63. Dzierzanowiusz Szymon: m 3 III 1640 [8]
64. Dzierzkowski (Dzierzgowski) Marcin: s 5 II 1639, d 19 III 1639, p 20 III 1639 [4, 5, 7]
65. Fabnaski Bartłomiej z diec. płockiej, syn Adama i Anny: t i m 28 II 1643 [21]
66. Fabricius Bernard OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: s 15 III 1642, d 20 IV 1642 [15, 18]
67. Fabricius Jakub z diec. poznańskiej: p 10 XII 1639? [8]
68. Fabrowic (Fabrowis) Stanisław z diec. płockiej (chełmskiej): d 20 IX 1642, p 20 XII 1642 [19, 20]
69. Filipowicz Maciej z diec. płockiej: s 20 IX 1642, d 20 XII 1642, p 2 III 1643 [19, 20, 22]
70. Fraksztin Franciszek OFMobs. z klasztoru w Radomiu: s 10 XII 1639? [8]
71. Gaczewski Wojciech z diec. płockiej: p 20 IV 1642 [18]
72. Garwacki Wojciech: s 15 III 1642 [15]
73. Gawęda Grzegorz, syn Piotra i Katarzyny: m 13 IV 1639 [7]
74. Gąbicki Szymon z diec. poznańskiej: d 13 IV 1639 [7]
75. Gborski Tomasz: p 18 XII 1638 [3]
76. Glusiński Bazyli OFMobs. z klasztoru w Warszawie (na Pradze): s 21 XII 1641 [14]
77. Głowacki Jan: d 21 IX 1641 [12]
78. Gnatowski Tomasz: s 16 II 1642, d 24 II 1642, p 21 III 1642 [15]
79. Gniewiński Serafin OESA z klasztoru w Warszawie: s 28 II 1643 [21]
80. Godlewski Marcin: m 18 XII 1638 [3]
81. Golkowicz Jan z diec. płockiej: m 1 IV 1643 [22]
82. Goławiński Zygmunt OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: p 25 V 1641 [11]
83. Gordziewski (Gozdziewski) Placyd OSB z klasztoru w Płocku: m 3 III 1640, s 24 III 1640 [8, 9]
84. Gościewicz Marcin z diec. płockiej: s 24 III 1640, d 7 IV 1640 [9, 10]
85. Gralensis Wawrzyniec: m 2 VII 1641, d 20 IX 1642, p 20 XII 1642 [12, 19, 20]

86. Gralino Wawrzyniec z diec. płockiej: p 20 IX 1642 [19]
87. Graloszewski Emeryk OESP: d 20 IV 1642 [17]
88. Grudoba Adam z diec. płockiej: d 20 IX 1642, p 2 III 1643 [19, 22]
89. Grudowius Stanisław z diec. płockiej, syn Walentego i Katarzyny: t i m 28 II 1643 [21]
90. Grzybowski Adam: m 18 XII 1638, s 19 III 1639 [3, 4]
91. Grzywiński Serafin OESA z klasztoru w Ciechanowie: d 2 III 1643 [22]
92. Guczeński (Guczewski) Wojciech z Pułtuska w diec. płockiej, syn Bartłomieja i Anny: t i m 21 XII 1641, d 5 IV 1642 [14, 17]
93. Gutowius Wawrzyniec z diec. płockiej, syn Kacpra i Doroty: t i m 20 XII 1642 [19]
94. Gutowski Tomasz z diec. płockiej: m 19 III 1639, p 15 III 1642 [4, 16]
95. Gzowski Jan z diec. płockiej: m 21 IX 1641, s 21 XII 1641, d 15 III 1642, p 5 IV 1642 [13, 14, 16, 17]
96. Heroldus Jacek OFP z klasztoru w Płocku: s 24 III 1640 [9]
97. Ilkusiensis Krzysztof OFMobs. z klasztoru w Radomiu: p 5 II 1639 [7]
98. Ilsciensis Grzegorz: d 18 XII 1638 [3]
99. Jabłonowski Stanisław: m 18 XII 1638, s 19 III 1639, p 10 XII 1639? [3, 4, 8]
100. Jan OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: s 15 III 1642 [15]
101. Jacek OFP z klasztoru w Piotrkowie: m 5 II 1639 [6]
102. Jan z Rudy: m 5 II 1639 [6]
103. Jan z Zagroby z diec. płockiej: d 7 IV 1640, p 9 IV 1640 [10, 11]
104. Jankiewicz Mateusz: p 13 IV 1639 [7]
105. Janowski Kazimierz: d 3 III 1640, p 21 VII 1640 [9, 11]
106. Jaroszeński (Jaroszewski) Maciej z diec. płockiej: d 20 IX 1642, p 1 IV 1643 [19, 23]
107. Jasionek Wojciech: m 3 III 1640 [8]
108. Jasiński Marcin: m 10 XII 1639?, s 3 III 1640, d 24 III 1640, p 25 III 1640 [8, 9, 10]
109. Jaworowic Andrzej ze Stanisławowa w diec. płockiej, syn Andrzeja i Doroty: t i m 21 XII 1641 [14]
110. Jeziorski Wojciech z diec. płockiej: s 7 IV 1640 [10]

111. Józwik Mikołaj z Osuchowej w diec. płockiej, syn Józefa i Jądwigi: t i m 21 XII 1641, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 XII 1642 [14, 15, 17, 20]
112. Józwowicz Mikołaj z diec. płockiej, syn Adama i Ewy: t i m 28 II 1643 [21]
113. Justyn OFP z klasztoru w Toruniu: d 5 II 1639, p 5 II 1639 [6, 7]
114. Kamiński Adam z diec. płockiej: s 5 II 1639, d 24 III 1640, p 7 IV 1640 [6, 9, 10]
115. Kaniecki Szymon z diec. wileńskiej: p 24 III 1640 [10]
116. Karczewski Tomasz OReg.: m 30 V 1643 [23]
117. Kazimierz: s 20 IV 1642 [17]
118. Kazimierz OSB z klasztoru w Płocku: s 21 VII 1640, d 25 VII 1640, p 26 VII 1640 [11]
119. Kedzierytensis Wojciech z diec. płockiej, syn Wojciecha i Doroty: m 7 IV 1640 [11]
120. Kerszewic Adam z diec. płockiej, syn Macieja i Elżbiety: t i m 20 XII 1642 [19]
121. Kęsicki Jan z diec. płockiej: m 19 III 1639, d 20 IV 1642 [4, 17]
122. Kęsicki Jan z diec. płockiej: t i m 20 IX 1642 [18]
123. Kiemlicki Tomasz z diec. krakowskiej: p 16 VI 1639 [5]
124. Kilianowicz Jakub z diec. płockiej: t i m 20 XII 1642, s 30 V 1643 [19, 23]
125. Klembryński Jan: s 15 III 1642 [15]
126. Klempesyński Jan ze Szydłowca w diec. krakowskiej, syn Jana i Zofii: t i m 21 XII 1641 [14]
127. Klepacki (Kleparski) Maciej z Wizny w diec. płockiej, syn Jana i Anny: t i m 21 XII 1641, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [14, 15, 17, 18]
128. Klimiński Adam z diec. gnieźnieńskiej: s 19 III 1639, d 20 III 1639, p 27 III 1639 [4, 5]
129. Klonowis Baltazar OFMconv. z klasztoru w Dobrzyniu: m 5 II 1639 [6]
130. Klukowski (Kluskowski) Stanisław: s 3 III 1640, d 24 III 1640, p 25 III 1640 [9, 10]
131. Kłopocki Bartłomiej z diec. płockiej, syn Grzegorza i Małgorzaty: m 7 IV 1640 [11]
132. Kobusiewicz Tomasz OFP z klasztoru w Sochaczewie: p 24 III 1640 [10]

133. Kochański Grzegorz OFP z klasztoru w Płocku: d 24 III 1640 [9]
134. Kocicki Józef OPraem. z klasztoru w Witowie: s 5 II 1639 [6]
135. Kocięcki (Koczęcki) Jan: d 10 XII 1639?, p 3 III 1640 [8, 9]
136. Kolensis Felicjan OFMobs. z klasztoru w Łowiczu: m 5 II 1639 [6]
137. Kołakowski Jan z diec. płockiej, syn Andrzeja i Hanety: t i m 21 XII 1641, s 15 III 1642, p 5 IV 1642 [14, 15, 17]
138. Kołakowski Piotr: m 18 XII 1638, s 19 III 1639, d 20 III 1639 [3, 4, 5]
139. Kołatowicz Wojciech, syn Walentego i Elżbiety: m 24 III 1640 [9]
140. Komorski Stanisław z diec. gnieźnieńskiej, syn Wojciecha i Zofii: t i m 28 II 1643 [21]
141. Kopański Ludwik OReg.: s 20 IV 1642 [17]
142. Kosacki Andrzej z diec. płockiej, syn Jana i Zofii: t i m 20 IX 1642, s 20 XII 1642, d 2 III 1643, p 1 IV 1643 [18, 20, 22, 23]
143. Kossowski Jan z diec. płockiej, syn Macieja i Katarzyny: t i m 28 II 1643 [21]
144. Kostcius Teodozjusz OFMobs. z klasztoru w Łowiczu: s 5 II 1639 [6]
145. Kowalewski Krzysztof OFMobs. z klasztoru w Warszawie (na Pradze): d 3 III 1640, p 21 XII 1641 [9, 13]
146. Kowalewski Paweł z diec. poznańskiej: s 7 IV 1640 [10]
147. Kowieckowicz Wojciech: s 16 IV 1639 [5]
148. Koziecki Jan: s 19 III 1639 [4]
149. Krajewski Grzegorz: m 19 III 1638 [4]
150. Kreimański (Krzywański) Mikołaj OReg. z klasztoru w Czerwińsku: s 10 XII 1639?, p 20 XII 1642 [8, 20]
151. Krewierowicz Maciej z diec. płockiej, syn Jana i Zofii: t i m 15 III 1642, d 20 IV 1642 [15, 18]
152. Krobicki Wawrzyniec: m 19 III 1639, d 10 XII 1639?, p 3 III 1640 [4, 8, 9]
153. Krzykowski Jan z diec. poznańskiej: d 20 IV 1642 [18]
154. Kubielowicz Błażej z diec. poznańskiej: d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [17, 18]
155. Kukliński Mateusz: s 5 II 1639, d 19 III 1639, p 13 IV 1639 [4, 7]
156. Kunasiewicz Wacław OFMconv. z klasztoru w Dobrzyniu: d 5 II 1639 [6]
157. Lanciencis Stanisław OFP: t i m 20 IX 1642 [18]
158. Laskowski Jan z diec. płockiej: t i m 20 IX 1642 [18]

159. Lautemberiensis Jan z diec. chełmskiej: d 27 VI 1639 [5/]
160. Lesiński Grzegorz z diec. krakowskiej: s 3 III 1640, p 24 III 1640 [8, 10/]
161. Lipiński Walenty: m 18 XII 1638, s 19 III 1639, d 20 III 1639, p 13 IV 1639 [3, 4, 5, 7/]
162. Lowicensis Wincenty OFP: t i m 20 IX 1642 [18/]
163. Łagiewnius Adam: d 5 II 1639, p 13 IV 1639 [7/]
164. Łączyński Marcin: s 19 III 1639, d 20 III 1639, p 5 II 1639 [4, 5, 7/]
165. Łęcki Stefan OFMobs. z klasztoru w Radomiu: p 10 XII 1639? [8/]
166. Łukomski Maciej z diec. gnieźnieńskiej: s 20 IX 1642, d 20 XII 1642 [19, 20/]
167. Łukomski Stefan z diec. gnieźnieńskiej, syn Szymona i Reginy: t i m 5 IV 1642 [16/]
168. Maciej z Miszewa Murowanego w diec. płockiej, syn Tomasza i Doroty: t i m 20 XII 1642 [19/]
169. Maganski Kryspin OFP: t i m 20 IX 1642 [18/]
170. Makowicz Tomasz z diec. płockiej: m 10 XII 1639?, s 20 XII 1642, d 28 II 1643, p 1 IV 1643 [8, 20, 21, 23/]
171. Makowski Zachariasz: t i m 28 II 1643 [21/]
172. Małachowski Jakub OESA: p 18 XII 1638 [3/]
173. Mandelius Placyd OFP z klasztoru w Płocku: s 21 IX 1641, d 20 IX 1642 [13, 19/]
174. Marcin z Wilczej Góry: d 13 IV 1639, p 10 XII 1639? [7/]
175. Markiewicz Franciszek (zakon?, klasztor?): d 28 II 1643 [21/]
176. Markowski Bernard OFP z klasztoru w Warszawie: d 5 IV 1642, p 20 XII 1642 [17, 20/]
177. Masłomęcki Bonawentura OSB z klasztoru w Płocku: p 30 V 1643 [24/]
178. Matyjasowicz Aleksander OFP z klasztoru w Piotrkowie: d 21 IX 1641 [13/]
179. Meczkowski Franciszek: m 10 XII 1639? [8/]
180. Miechocki Bartłomiej z diec. płockiej, syn Adama i Zofii: t i m 28 II 1643 [21/]
181. Miecznikowski Mateusz: s 19 III 1639, d 20 III 1639, p 13 IV 1639 [4, 5, 7/]
182. Mikołaj OFP: d 7 IV 1640 [10/]
183. Mikoszewski Adam z diec. płockiej, syn Jana i Anny: t i m 5 IV 1642, s 20 IV 1642 [16, 17/]

184. Mileński Jan: s 19 III 1639, p 10 XII 1639? [4, 8]
185. Milewski (imię?) SJ z klasztoru w Pułtusk: t i m 28 II 1643 [21]
186. Milewski Erazm z diec. płockiej, syn Adama i Emerancji: t i m 28 II 1643 [21]
187. Milewski Stanisław: m 10 XII 1639? [8]
188. Milewski Władysław OCarm., z klasztoru w Wąsoszu: s 28 II 1643 [21]
189. Milewski Wojciech z diec. gnieźnieńskiej, syn Wojciecha i Agnieszki: t i m 5 IV 1642 [16]
190. Miłaszewski Cyprian OFMconv.: d 2 VII 1641 [12]
191. Miłodrowski Stanisław z diec. płockiej: s 21 IX 1641, p 20 IX 1642 [13, 19]
192. Miłosiewski (Miłoszewski) Jakub z diec. płockiej: m 18 XII 1638, p 15 III 1642 [3, 16]
193. Mogilnicki Andrzej z diec. poznańskiej: s 16 IV 1639, d 24 III 1640, p 7 IV 1640 [5, 9, 10]
194. Moreski Stanisław z diec. poznańskiej: d 20 IV 1642 [18]
195. Mrozowicz Andrzej z diec. płockiej: m 10 XII 1639?, p 15 III 1642 [8, 16]
196. Mrówczykowski Michał OFMobs. z klasztoru w Tykocinie: p 28 II 1643 [21]
197. Mstowius Bartłomiej OESA z klasztoru w Ciechanowie: t i m 28 II 1643 [21]
198. Nadolski Stanisław: s 13 IV 1639, p 10 XII 1639? [7, 8]
199. Nałęcz Baltazar z diec. płockiej, syn Wojciecha i Elżbiety: t i m 5 IV 1642 [16]
200. Niedziałkowski Jan: s 3 III 1640, d 4 III 1640, p 11 III 1640 [8, 9]
201. Nieznachowicz Wojciech: m 18 XII 1638, s 19 III 1639, d 20 III 1639 [3, 4, 5]
202. Norszewski Stanisław z diec. płockiej, syn Bartłomieja i Katarzyny: t i m 21 XII 1641 [14]
203. Nosakowski Marcin z diec. płockiej: s 5 IV 1642 [16]
204. Nowomiastensis Jan: m 10 XII 1639?, s 3 III 1640 [8]
205. Nowomiastensis Wojciech: s 3 III 1640 [8]
206. Nowomiejski Andrzej OCarm. z klasztoru w Płońsku: s 20 XII 1642, d 30 V 1643 [20, 23]
207. Obrębski Piotr z diec. płockiej, syn Jana i Agnieszki: m 21 IX 1641 [13]

208. Ochendziwiusz Błażej OESP z klasztoru w Oporowie: d 20 IV 1642 [17]
209. Okręgliński Bernard OFMobs.: m 5 II 1639 [6]
210. Oksiński Marcin z diec. gnieźnieńskiej: d 5 IV 1642 [17]
211. Olszewski Marcin: m 10 XII 1639? [8]
212. Olszewski Paweł: m 10 XII 1639? [8]
213. Olzarowski Wacław SJ z klasztoru w Pułtusk: t i m 28 II 1643 [21]
214. Orłowicz Andrzej OCarm.: p 19 III 1639 [5]
215. Ostrowiusz Antoni OESA: s 19 III 1639, d 3 III 1640, p 15 III 1642 [4, 9, 16]
216. Paduski Bonawentura OFMobs. z klasztoru w Radomiu: d 5 II 1639 [6]
217. Pankowicz Wawrzyniec z diec. płockiej: d 3 III 1640, p 7 IV 1640 [9, 10]
218. Patkowski Stefan z diec. płockiej: p 20 IV 1642 [18]
219. Pączkowski (Pączkowski) Jan z diec. płockiej: t i m 20 IX 1642, s 20 XII 1642, d 28 II 1643, p 2 III 1643 [18, 20, 21, 22]
220. Pątkowski Stefan OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: d 10 XII 1639? [8]
221. Perzanowicz Paweł z Dębska w diec. płockiej, syn Marcina i Anny: t i m 21 XII 1641 [14]
222. Pinazowiusz Paweł OPraem. z klasztoru w Witowie: s 5 II 1639 [6]
223. Płoński Marcin z Pułtusk w diec. płockiej, syn Marcina i Zofii: t i m 21 XII 1641 [14]
224. Pniewski Piotr z diec. płockiej: s 21 XII 1641, d 15 III 1642, p 5 IV 1642 [14, 16, 17]
225. Pniewski Stefan (Szymon) z diec. płockiej: m 2 VII 1641, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [12, 15, 17, 18]
226. Pogorzelski Jakub OFMobs. z klasztoru w Tykocinie: d 28 II 1643 [21]
227. Pokrycki (Pokrzycki) Mikołaj z diec. płockiej, syn Andrzeja i Anny: m 21 IX 1641, s 21 XII 1641, d 15 III 1642, p 20 IV 1642 [13, 14, 16, 18]
228. Pokrzywnicki Jan z diec. poznańskiej: s 19 III 1639, d 20 III 1639, p 27 VI 1639 [4, 5]
229. Poniatowski Florian: p 10 XII 1639? [8]

230. Porębski Andrzej OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: m 30 V 1643 [23]
231. Poritensis Andrzej: m 19 III 1639 [4]
232. Porzecki Jan: p 21 XII 1641 [13]
233. Pragensis Władysław OFMobs.: s 20 IX 1642, d 2 III 1643 [19, 22]
234. Prącius Bartłomiej z diec. płockiej: p 20 XII 1642 [20]
235. Preczkowski Wawrzyniec OESA?, OCREg.?: m 2 VII 1641 [12]
236. Pręterus Bartłomiej z diec. płockiej: d 20 IX 1642 [19]
237. Prus Walerian OFMobs. z klasztoru w Skępem: m 5 II 1639 [6]
238. Prusinowski Tymoteusz OFMconv. z klasztoru w Wyszogrodzie: m 24 III 1640 [9]
239. Pruścieński (Pruściński) Wawrzyniec: s 13 IV 1639, p 3 III 1640 [7, 9]
240. Przekorski (Przykorski) Adam OFMobs.: s 5 II 1639, d 19 III 1639 [4, 6]
241. Przytułowski (Przytyłowski) Stanisław z diec. krakowskiej: s 5 IV 1642, d 20 IV 1642 [16, 18]
242. Puchalski Florian OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: t i m 20 XII 1642, s 30 V 1643 [19, 23]
243. Pultowiensis Alojzy OFMobs.: p 25 V 1641 [11]
244. Puniatowski Fabian: s 19 III 1639 [4]
245. Purywski Florian OFM (conv.?, obs.): s 20 IX 1642 [19]
246. Purzecki (Purzycki) Wojciech z diec. płockiej: m 3 III 1640, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [8, 15, 17, 18]
247. Raciązius Tomasz OSB z klasztoru w Płocku: s 24 III 1640, d 2 VII 1641 [9, 12]
248. Racził Wojciech z diec. gnieźnieńskiej: p 20 IV 1642 [18]
249. Radwański Abraham z diec. krakowskiej: m 16 IV 1639, s 15 III 1642, d 5 IV 1642 [5, 15, 17]
250. Radwański Adam: m 19 III 1639 [4]
251. Radzanowius Kacper: d 19 III 1639, p 13 IV 1639 [4, 7]
252. Radziwius Jakub z diec. płockiej, syn Andrzeja i Agnieszki: m 7 IV 1640, s 9 IV 1640 [11]
253. Rasiewicz Stanisław z diec. płockiej: m 19 III 1639, s 15 III 1642, d 5 IV 1642 [4, 15, 17]
254. Rawski Szymon: m 18 XII 1638 [3]

255. Rogozinus (Rogoznius) Adrian OFMobs.: s 5 II 1639, d 16 VI 1639 [5, 6]
256. Rostkowski Franciszek: d 18 XII 1638, p 19 III 1639 lub 16 IV 1639 [3, 5]
257. Rostkowski Mikołaj z diec. krakowskiej: s 15 III 1642, d 5 IV 1642 [15, 17]
258. Rozanowiensis Kacper: s 18 XII 1638 [3]
259. Rożnowski Jacek OESP: d 21 IX 1641, p 20 IV 1642 [12, 18]
260. Rumocki Stefan OFP: p 18 XII 1638 [3]
261. Rusiel Faustyn z diec. krakowskiej: p 5 IV 1642 [17]
262. Rutkowski Mikołaj z diec. płockiej: p 20 IV 1642 [18]
263. Rzgowius Rafał OFMobs. z klasztoru w Przasnyszu: t i m 5 IV 1642, s 2 III 1643 [16, 22]
264. Sadłowski Jakub: m 19 III 1639, s 13 IV 1639, p 10 XII 1639? [4, 7, 8]
265. Sadłowski Wojciech: d 19 III 1639 [4]
266. Sadowicz Piotr: d 18 XII 1638, p 3 III 1640 [3, 9]
267. Sakowicz Kazimierz z diec. wileńskiej: m 2 VII 1641, s 15 III 1642, d 20 IV 1642, p 20 IX 1642 [12, 15, 18, 19]
268. Sakowicz Konrad OFMconv. z klasztoru w Warce: d 5 IV 1642 [17]
269. Sakowski Wojciech z diec. płockiej: s 21 XII 1641, p 5 IV 1642 [14, 17]
270. Samotulius Łukasz OCarm. z klasztoru w Płońsku: m 2 VII 1641, s 30 V 1643 [12, 23]
271. Scierbicki Cyprian OFMobs.: d 19 III 1639 [4]
272. Szczepanik Stefan: m 18 XII 1638 [3]
273. Szczepkowski Andrzej z diec. płockiej, syn Szymona i Anny Zabowskiej: t i m 21 XII 1641, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 XII 1642 [14, 15, 17, 20]
274. Sekulski Andrzej: s 19 III 1639 [4]
275. Sieciński Paweł OSB z klasztoru w Płocku: d 24 III 1640 [9]
276. Siedlecki Jan: m 19 III 1639 [4]
277. Siedlecki Krzysztof OESA z klasztoru w Ciechanowie: s 2 VII 1641, d 21 IX 1641, p 21 XII 1641 [12, 13]
278. Simonkiewicz Jan: m 18 XII 1638 [3]
279. Skański Franciszek OFMobs. z klasztoru w Przasnyszu: m 10 XII 1639? [8]

280. Skawinensis Eleuteriusz OFMobs. z klasztoru w Warszawie (na Pradze): s 21 XII 1641 [14]
281. Skawski Franciszek OFMobs. z klasztoru w Przasnyszu: m 10 XII 1639? [8]
282. Skiruński (?) Stanisław z diec. gnieźnieńskiej: s 20 IV 1642 [17]
283. Skoczkwicz Jan z diec. poznańskiej: p 24 III 1640 [10]
284. Skolmowski Krzysztof: d 2 VII 1641 [12]
285. Skopański Ludwik OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: d 30 V 1643 [23]
286. Skowronkiewicz Piotr z diec. płockiej: m 1 IV 1643 [22]
287. Skórski Chryzostom OFMobs.: m 5 II 1639 [6]
288. Skutnikiewicz Maciej: s 10 XII 1639?, d 3 III 1640, p 24 III 1640 [9, 10]
289. Sliwicz Antoni OFMconv. z klasztoru w Dobrzyniu: s 21 IX 1641 [13]
290. Sławiński Błażej OCREg. z klasztoru w Czerwińsku: d 15 III 1642 [16]
291. Słonczewski Andrzej z diec. płockiej, syn Marcina i Anny: t i m 28 II 1643 [21]
292. Słonczewski Baltazar: s 19 III 1639, d 10 XII 1639?, p 3 III 1640 [4, 8, 9]
293. Słonkiewicz Walenty OESA: d 15 III 1642 [16]
294. Sobolewski Maciej z Zakroczymia, syn Jakuba Karłowica i Małgorzaty Lachownej: t i m 21 XII 1641, s. 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [14, 15, 17, 18]
295. Socha Szymon z diec. płockiej: t i m 1 XI 1642, s. 23 XI 1642, d 25 XI 1642, p 20 XII 1642 [19, 20]
296. Sokoliński (Sokolnicki) Andrzej z diec. poznańskiej: m 11 III 1639, d 13 IV 1639 [7, 8]
297. Solikowski Hieronim z diec. krakowskiej: m 5 II 1639 [6]
298. Sroczyński Franciszek OFP z klasztoru w Płocku: m 21 IX 1641 [13]
299. Staczewski Adam z diec. poznańskiej lub wileńskiej: s 16 VI 1639, p 27 VI 1639 [5]
300. Stański Jacek OFMconv. z klasztoru w Dobrzyniu: m 21 IX 1641 [13]
301. Starczewski Stanisław OSB z klasztoru w Płocku: d 5 II 1639, p 24 III 1640 [6, 10]

302. Stawensis Stanisław OFM [conv.?, obs.?): p 20 IX 1642 [19]
303. Stojanowski Stanisław z diec. włocławskiej: p 13 IV 1639 [7]
304. Strosz Marian OFP z klasztoru w Piotrkowie: m 21 IX 1641 [13]
305. Strzałkowski Adrian OFMconv. z klasztoru w Wyszogrodzie: s 5 II 1639, d 10 XII 1639? [6, 8]
306. Sucharski Szymon z diec. krakowskiej: m 18 XII 1638 [3]
307. Sułkowski Walenty z diec. płockiej: s 20 IX 1642 [19]
308. Swinarski Marcin OESA: s 15 III 1642 [15]
309. Szarpak Wawrzyniec: m 19 III 1639 [4]
310. Szczechowius Stanisław z diec. płockiej: s 28 II 1643 [21]
311. Szkalmierius Grzegorz OFMobs. z klasztoru w Radomiu: s 5 II 1639 [6]
312. Szubski Michał OFMobs. z klasztoru w Warszawie (na Pradze): d 21 XII 1641 [13]
313. Szulkowski Walenty z diec. płockiej: d 20 XII 1642 [20]
314. Szymański Andrzej: m 10 XII 1639? [8]
315. Szymon z Dąbrowy: m 5 II 1639 [6]
316. Szymonowic Wojciech z Piskorni w diec. płockiej, syn Szymona i Elżbiety: t i m 21 XII 1641 [14]
317. Ślesiński Piotr: m 19 III 1639 [4]
318. Świechowicz (Świechowski, Świekowicz) Stanisław z diec. płockiej: m 18 XII 1638, d 2 III 1643, p 30 V 1643 [3, 22, 23]
319. Świerczewski Franciszek, syn Jakuba i Jadwigi: m 24 III 1640 [9]
320. Tarnowski Jacek z diec. płockiej: d 2 VII 1641, p 21 IX 1641 [12]
321. Thurni (Thusin)Tomasz z diec. krakowskiej: m 11 III 1639, d 23 IV 1639 [7, 8]
322. Tiulensis Marcin OFMconv.: m 19 III 1639 [4]
323. Tiwlen Bernard OFMobs.: d 3 III 1640 [9]
324. Trinciński Ambroży: s 20 XII 1642, d 2 III 1643 [20]
325. Trzaska Wojciech z diec. płockiej, syn Stanisława i Anny: t i m 21 XII 1641, s 15 III 1642, d 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [14, 15, 17, 18]
326. Trziński Andrzej OSB z klasztoru w Płocku: s 5 II 1639 [6]
327. Unieckowski Franciszek OFMobs.: m 8 I 1640, s 3 III 1640, d 24 III 1640, p 25 III 1640 [9, 10]
328. Urbański Poncjusz OFMobs.: m 5 II 1639, s 16 VI 1639, p 20 IX 1642 [5, 6, 19]
329. Vielicensis Stanisław OESA z klasztoru w Ciechanowie: p 28 II 1643 [21]

330. Vserecius (?) Wojciech: t i m 6 VI 1637, s 22 XII 1640, d 23 II 1641, p 6 III 1641 [20]
331. Wachlikowicz Karol OESA z klasztoru w Warszawie: s 5 IV 1642, p 20 IV 1642 [16, 18]
332. Warcholek Jan: m 10 XII 1639? [8]
333. Wawroński Sebastian z diec. płockiej: s 1 IV 1643, d 30 V 1643 [22, 23]
334. Wawrzyniec z Gralewa w diec. płockiej: m 5 II 1639, s 20 IV 1642 [6, 17]
335. Wawrzyniec z Łagiewnik w diec. płockiej, syn Jakuba i Jadwigi: m 21 IX 1641, s. 28 II 1643 [13, 21]
336. Weigelt Zygmunt OFMconv. z klasztoru w Dobrzyniu: p 30 V 1643 [24]
337. Wicwiński Ferdynand OFMconv.: d 10 XII 1639? [8]
338. Wicwiński Mateusz: s 19 III 1639, d 5 II 1639, p 13 IV 1639 [4, 7]
339. Wierzbicensis Bartłomiej z diec. płockiej: s 3 III 1640, d 24 III 1640, p 7 IV 1640 [8, 9, 10]
340. Wierzejski Mateusz OFMobs. z klasztoru w Przasnyszu: p 5 IV 1642 [17]
341. Wilkiewicz Fulgencjusz OESP: d 20 IV 1642 [17]
342. Wiśniewski Maciej z diec. płockiej: s 5 II 1639, d 13 IV 1639 [6, 7]
343. Wojciech z Solca w diec. płockiej, syn Walentego i Reginy: m 21 IX 1641 [13]
344. Wojciechowicz Albert: m 18 XII 1638 [3]
345. Wolkowicz Aleksander z diec. poznańskiej: s 28 II 1643, d 2 III 1643, p 1 IV 1643 [21, 22, 23]
346. Wolski Aleksander z diec. poznańskiej: d 27 VI 1639 [5]
347. Woźnicki Stefan OFP: p 1 IV 1643 [23]
348. Wronowski Mikołaj z diec. chełmskiej: s 5 II 1639 [6]
349. Zagracius Jan: s 24 III 1640 [9]
350. Zakaliński Andrzej: p 5 XI 1638 [3]
351. Załęski Andrzej z diec. płockiej, syn Prokopa i Ewy: t i m 15 III 1642, s 5 IV 1642, d 20 IV 1642 [15, 16, 18]
352. Załęski Jan z diec. płockiej, syn Grzegorza i Zofii: t i m 28 II 1643 [21]
353. Zamoscki Marcin: m 10 XII 1639? [8]
354. Zaremba Stanisław: d 21 XII 1641, p 24 II 1642 [13, 14]

355. Zarzecki Maciej z diec. płockiej: s 24 III 1640, d 25 III 1640, p 7 IV 1640 [9, 10]
 356. Zaseska Krzysztof: d 21 XII 1641 [13]
 357. Zawadius Adam OFMconv. z klasztoru w Dobrzyniu: d 5 II 1639 [6]
 358. Zdzieński Adam z diec. poznańskiej: d 19 III 1639, p 27 III 1639 [4, 5]
 359. Zembrowicki (Zembrowius) Stanisław: s 15 III 1642, d 5 IV 1642 [15, 17]
 360. Zgierski Sebastian: p 21 XII 1641 [13]
 361. Zglewicki (Zglęwicki) Mateusz z diec. płockiej: s 20 XII 1642, d 2 III 1643, p 30 V 1643 [20, 22, 24]
 362. Zodlek Damazy OCarm.: p 20 XII 1642 [20]
 363. Zrogescius (?) Jan z diec. płockiej: s 7 IV 1640 [10]
 364. Żmijewski Franciszek OFMobs.: m 5 II 1639 [6]
 365. Żmuda Franciszek z diec. płockiej, syn Wawrzyńca i Elżbiety: m 24 III 1640, s 7 IV 1640 [9, 10]
 366. Żołędowski Józef z diec. płockiej, syn Bartłomieja i Anny: t i m 5 IV 1642 [16]
 367. Żołędowski Wojciech z diec. płockiej, syn Bartłomieja i Anny: t i m 28 II 1643 [21]
-

BIBLIOGRAFIA

Źródła

Matrica ordinacionis presbiterorum et clericorum per reverendum olim patrem dominum Petrum, Dei gratia episcopum Lacedemonensem, achidiaconum, suffraganeum et canonicum Plocensem ab anno Domini 1515 usque ad M.D.XXX, Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, rkp. 4874 I.

Metrica ordinatorum a reverendissimo domino domino Stanislao Starczewski, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopo Lacedaemoniensi, suffraganeo, abbate et canonico Plocensi, ad minores et maiores ordines in diversis locis et temporibus ad laudem et gloriam omnipotentis Dei et gloriosissimae Deiparae Virginis, Archiwum Archidiecezjalne Płockie, Akta kapituły katedralnej płockiej, t. 14b, s. 1-24.

Literatura

A. Borek, *Święcenia duchowieństwa w późnośredniowiecznej Polsce: praktyka i jej uwarunkowania na przykładzie wrocławskich wykazów święceń*, „Studia Źródłoznawcze” 52 (2014), s. 45-71.

Budka W., *Przejawy reformacji w miastach Mazowsza (1526-1548)*, „Odrodzenie i Reformacja w Polsce” 28 (1983), s. 185-194.

Gąsiorowski A., *Święcenia w diecezji kujawskiej na przełomie XV i XVI wieku*, „Roczniki Historyczne” 67 (2001), s. 80-81.

Góralski W., *Przygotowanie kandydatów do kapłaństwa w diecezji płockiej w świetle potrydenckich synodów diecezjalnych*, „Studia Płockie” 22 (1994), s. 67-77.

Góralski W., *Realizacja dekretu Cum adolescentium aetas Soboru Trydenckiego w Polsce. Szkic do badań nad dziejami najstarszych polskich seminariów duchownych*, „Studia Włocławskie” 22 (2020), s. 268-279.

Góralski W., *Szkic do dziejów seminariów duchownych diecezji płockiej (1594-1994)*, „Studia Płockie” 22 (1994), s. 29-39.

Góralski W., *Zarys dziejów seminarium duchownego w Pułtusku (w 400-letnią rocznicę powstania)*, „Notatki Płockie” 39/1-161 (1994), s. 3-6.

Graczyk W., *Ad majorem Dei gloriam. A contribution to education and formation by the Jesuit College in Plock in the 17th and 18th centuries*, „Saeculum Christianum” 31 (2024), nr 1, s. 136-146.

Graczyk W., *Husytyzm w diecezji płockiej w latach 1439-1463*, „Studia Płockie” 24 (1996), s. 167-177.

Graczyk W., *Księgozbiór kapituły katedralnej w Płocku w XVI i XVII wieku*, „Studia Płockie” 27 (1999), s. 193-200.

- Graczyk W., *Stosunki wyznaniowe na Mazowszu nowożytnym. Duchowieństwo mazowieckie w działalności Kościoła polskiego*, w: *Dzieje Mazowsza lata 1527-1794*, t. 2, red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 311-358.
- Grzybowski M., *Zamek w Pułtusk – dawna rezydencja biskupów plockich – Domem Polonii*, „Zapiski Ciechanowskie” 3 (1977), s. 114-120.
- Grzybowski M.M., *Duchowieństwo diecezji plockiej*, t. 1-9, Płock 2007-2022.
- Grzybowski M.M., *Z dziejów dawnego pałacu biskupiego w Plocku*, „Notatki Płockie” 24/4-101 (1979), s. 43-46.
- Grzybowski M.M., Zygmunt L., *Episkopat plocki w latach 1075-2022. Wydanie drugie uzupełnione*, Płock 2023.
- Kaczmarek K., *Jeszcze jedno świadectwo święceń duchownego z diecezji plockiej*, „Saeculum Christianum” 29 (2002), nr 1, s. 123-134.
- Kaczmarek K., *Święcenia duchowieństwa w diecezji gnieźnieńskiej w latach 1482 -1493*, Poznań 2018.
- Kaczmarek K., *Święcenia zakonników w diecezji plockiej w I połowie XVI wieku*, „Roczniki Historyczne” 77 (2011), s. 103-148.
- Kaczmarek K., *Trzy średniowieczne świadectwa święceń duchownych z diecezji plockiej*, „Saeculum Christianum” 26 (2019), nr 1, s. 49-59.
- Kaczmarek K., Muraszko M., Skoczyński M., *Metryka duchownych wyświęconych w diecezji plockiej w latach 1514-1530*, Poznań 2024.
- Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie ksiąg święceń biskupów wrocławskich 1650-1810/12*, oprac. S. Jujeczka, ks. H. Gerlic, W. Könighaus, Wrocław 2014. *Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie ksiąg święceń biskupów wrocławskich 1811-1916*, oprac. S. Jujeczka, ks. H. Gerlic, Wrocław 2019.
- Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego na podstawie wrocławskiej księgi egzaminów do święceń 1601-1642*, oprac. H. Gerlic, S. Jujeczka, Wrocław 2015.
- Katalog duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego pochodzącego z diecezji wrocławskiej, lecz święconego poza diecezją XVI-XIX w. (na podstawie ksiąg święceń gnieźnieńskich, poznańskich, krakowskich, praskich, ołomuńskich, hradeckich, wiedeńskich, budziszyńskich i rzymskich)*, oprac. H. Gerlic, S. Jujeczka, Wrocław 2024.
- Kisiel D., *Zarys dziejów zamku pułtuskiego*, Pułtusk 2018.
- Kracik J., *Księgi święceń i konsekracji jako źródło historyczne*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 119 (1981), nr 7-9, s. 216-222.
- Księga egzaminów do święceń w diecezji gnieźnieńskiej z lat 1563-1603*, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 2009.
- Księgi egzaminów do święceń w diecezji krakowskiej z lat 1573-1614*, oprac. Z. Pietrzyk, Kraków 1991.
- Kumor B., *Granice diecezji plockiej*, „Studia Płockie” 3 (1975), s. 45-58.

- Kuźniewska Z., *Norbertanki plockie*, „Rocznik Towarzystwa Naukowego Płockiego” 10 (2018), s. 31-53.
- Kuźniewska Z., *Z dziejów szkół katolickich w Płocku i w Polsce do XVII wieku*, „Notatki Płockie” 2/259 (2019), s. 3-10.
- Leń K., *Sodalicje Mariańskie i bursy w szkołach jezuickich źródłem powołań kapłańskich*, „Studia Warmińskie” 34 (1997), s. 123-130.
- Lolo R., *Działalność szkół jezuickich w Pułtusku od XVI do XVIII wieku. Powstanie kolegium jezuickiego w Pułtusku*, „Nasza Przyszłość” 117 (2012), s. 315-336.
- Marzewski J., *Duchowni wyświęceni przez biskupa chełmskiego Jerzego Zamoyskiego w latach 1601-1620*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 95 (2011), s. 73-107.
- Marszałska J.M., Graczyk W., *Zakony na Mazowszu od XVI do końca XVIII wieku*, w: *Dzieje Mazowsza lata 1527-1794*, t. 2., red. J. Tyszkiewicz, Pułtusk 2015, s. 359-396.
- Müller W., *Diecezja plocka od drugiej połowy XVI wieku do rozbiorów*, „Studia Płockie” 3 (1975), s. 153-226.
- Müller W., *Organizacja terytorialna diecezji plockiej w XVI-XVIII w.*, „Roczniki Humanistyczne” 15 (1967), z. 2, s. 129-174.
- Nowowiejski A.J., *Plock. Monografia historyczna*, Płock 1917.
- Pacuski K., *Formowanie się sieci klasztorów i placówek zakonnych na Mazowszu do końca XV wieku*, w: *Zakony i klasztory w Europie Środkowo-Wschodniej X-XX wiek*, red. H. Gapski, J. Kłoczowski, Lublin 1999, s. 71-75.
- Paduch K., *Stan badań nad reformacją na Mazowszu-zarys problematyki i postulatów badawczych*, „Saeculum Christianum” 27 (2020), nr 1, s. 249-263.
- Prokop K.R., *Wypisy źródłowe do biografii polskich biskupów i opatów z czasów Rzeczypospolitej Obojga Narodów oraz niewoli narodowej doby zaborów (cz. XII)*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” 101 (2014), s. 141-215.
- Radziwiński A., *Badania nad strukturami kościelnymi i duchowieństwem w Polsce średniowiecznej. Zarys problematyki*, w: *Pytania o średniowiecze. Potrzeby i perspektywy badawcze polskiej mediewistyki*, red. W. Fałkowski, Warszawa 2001, s. 67-98.
- Skoczyński M., *Opat i konwent klasztoru kanoników regularnych w Czerwińsku w księdze święceń kapłańskich sufragana plockiego Piotra Lubarta*, w: *Totius mundi philohistor. Studia Georgio Strzelczyk octuagenario oblata*, red. M. Delimata-Proch, A. Krawiec, J. Kujawiński, Poznań 2021, s. 661-676.
- Szady B., *Sieć placówek zakonnych północnego Mazowsza w okresie nowożytnym*, w: *Zakony rzymskokatolickie na Mazowszu (z uwzględnieniem Kurpiowszczyzny)*, red. B. Kalinowska, Ostrołęka 2008, s. 22-35.
- Szczepaniak J., *Katalog duchowieństwa diecezjalnego zestawiony na podstawie krakowskich ksiąg święceń (1646-1789)*, t. 1-4, Kraków 2008.

- Szczepański J., *Z dziejów Pultuska - rezydencji biskupów plockich*, „Notatki Płockie” 32/1-130 (1987), s. 11-17.
- Urban W., *Reformacja na Mazowszu*, „Notatki Płockie” 1985, nr 2, 24-27.
- Wiśniowski E., *Diecezja plocka u progu czasów nowożytnych*, „Studia Płockie” 3 (1975), s. 119-152.
- Wiśniowski E., *Duchowni święceni w roku 1515 w świetle plockiej księgi święceń*, „Roczniki Humanistyczne” 34 (1986), z. 2, s. 507-512.
- Wiśniowski E., *Liczebność święceń kapłańskich w diecezji plockiej w latach 1514-1530*, w: *Religia, edukacja, kultura. Księga Pamiątkowa dedykowana Profesorowi Stanisławowi Litakowi*, red. M. Surdacki, Lublin 2002, s. 35-46.
- Wiśniowski E., *Terminarz i miejsce święceń osób duchownych w diecezji plockiej w latach 1515-1530*, w: *Kościół, społeczeństwo, kultura. Prace ofiarowane Profesorowi Wiesławowi Müllerowi z okazji pięćdziesięciolecia pracy naukowej i dydaktycznej*, red. J. Drob, H. Łaszkiewicz, A. Stasiak, B. Szady i C. Taracha, Lublin 2004, s. 37-45.
- Żebrowski T., *Starczewski Stanisław h. Nałęcz (ok. 1580-1643), biskup sufragan plocki, opat komendatoryjny benedyktynów w Płocku*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 42, s. 293.
- Żebrowski T., *Zarys dziejów diecezji plockiej*, Płock 1976.

KRZYSZTOF KACZMAREK – prof. dr hab. historii, pracownik Zakładu Historii Średniowiecznej na Wydziale Historii UAM w Poznaniu, autor prac z zakresu historii Kościoła w średniowieczu i czasach nowożytnych.